

TARİHİN RESMİ İDEOLOJİ TARAFINDAN TAHRİFATINA BİR ÖRNEK: YUNANİSTAN

Esra ÖZSÜER*

Öz: Devlet, ulusun bireyleri üzerinde meşruiyetini sağlamlaştırmak için ideoloji ve eğitimi birer araç olarak kullanır. İdeoloji, devletin total bir bütünde sistemini kurması, statükoyu koruması, belirlediği ilkeleri, davranış kalıplarını, siyasal sembolleri ve değer yargılarını topluma kabul ettirmesi açısından oldukça önemli bir işleve sahiptir. Eğitim kurumları da devletin ideolojik ilkelerini toplumun her kesimine ulaştırmada ve yaymada fonksiyonel bir görev üstlenmektedir. Eğitimin tüm aşamasında siyasi erk tarafından belirlenen bu ilkeler toplumun kolektif belleğine doğrudan yerleştirilir. Bu noktada okullar, bilgi aktarımının sağlandığı kurumlar olmanın yanı sıra insan programlama merkezleri olarak da düşünülmektedir. Okullarda okutulan ders kitapları devletin mevcut ideolojisini ulus bireylerine ufak yaşlardan itibaren aktarır ve onları vatanına bağlı uyumlu birer birey haline dönüştürür. Siyasal iktidarın bizzat kontrolü ve gözetiminde oluşturulan ders kitapları, devletin meşruiyetini veya mevcut siyasi yapının güvenliğini sarsabilecek bilgiler içerdiği durumda direkt müdahaleye uğrayabilir. Böylesi bir yaklaşım eğitimin siyasetten bağımsız olmadığı sonucunu düşündürmektedir.

Bu makalede de siyasi iktidar ve eğitim ilişkisi, Yunanistan'da yasaklanmış tarih kitaplarının analizi ile örneklenmeye çalışılmıştır. Devlet yönetimini elinde bulunduran egemen sınıfın Yunan eğitim sistemi üzerindeki ideolojik etkileri, dönemin siyasi ve toplumsal şartları göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Amaç, Yunan tarihyazımında din ve milliyetçilik kodlarının ne şekilde kullanıldığını irdelemektir. Makalede, 1918-2007 yılları arasında, Yunanistan'da devletin resmi ideolojisine ters düşen okul kitaplarına Yunan devlet kademelerince nasıl müdahale edildiği incelenmiştir. Yunanistan'da siyasal iktidarların değişmesiyle Yunan okullarında okutulan üç tarih kitabının neden toplatıldığı ve yasaklandığı konusu, dönemin politik konjonktürü göz önünde bulundurularak kronolojik sırayla ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İktidar, İdeoloji, Eğitim, Ders Kitapları, Yunanistan

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, ozsueresra@gmail.com

An EXAMPLE for the DISTORTION of HISTORY by OFFICIAL IDEOLOGY: The GREEK CASE

Abstract: The state employs ideology and education in order to strengthen legitimacy over individuals of the nation. Ideology incorporates a substantial function in terms of the state's establishment of system, protection of the status quo, and acceptance of state-driven values, political symbols, behavioral rules, and principles by the society. Educational institutions hold a critical function in order for the state's dissemination of its ideological principles across all layers of society. Those principles, which are predetermined by the political authority in all phases of education, are allocated into collective memory of the society. In this realm, schools are also considered as centers of human programming in addition to being institutions of knowledge transmission. School textbooks transmit the state's existent ideology into the individuals of the nation since early ages, and transform them into individuals who are congruent with the homeland. Textbooks, which emerge in line with the state control and observation, can be subject to direct intervention in the case of their inclusion of any information that would shake the state's legitimacy or security of the existing political structure. Such an approach leads to think that education is not independent from politics.

In this article, the relationship between political power and education were exemplified with the analysis of forbidden history textbooks in Greece. The ideological effects of dominant ruling class over the Greek education system was evaluated with a consideration of political and societal conditions of the period. This article aims at explaining how religious and nationalist codes are employed in the Greek historiography. In this article examined, in Greece between 1918 and 2007, how the Greek state interfered school textbooks, which were conflicting with the state's official ideology. It was also examined why three history textbooks were stopped being used with the changing political power in Greece with a consideration of the period's political conjecture.

Keywords: Power, Ideology, Education, Textbooks, Greece

Extended Summary

Purpose

This article aims at explaining how religious and nationalist codes are employed in the Greek historiography. It also attempts to explain how the Greek state applied censures over any information conflicting with such codes. The article employs school textbooks which were used in Greece between 1918 and 2007, the Greek political history books that shed light on this period, education directories, and archival resources as primary source of research. It will

be examined how the Greek state interfered school textbooks, which were conflicting with the state's official ideology.

Method

It will be examined why three history textbooks were stopped being used with the changing political power in Greece with a consideration of the period's political conjecture. The reasons behind forbidding these books will be examined with the selection of several examples, which are derived from the content of those books.

Results and Discussion

History, geography and language school textbooks, which are considered as ideological instruments of the state, hold an important task in the name of embedding national conscience into collective memory. An important goal of history textbooks is to serve basic information for the purpose of building national identity in the form of academic information while it has a conception of popular history. For this reason, the nation's victories and glories are being consolidated with repetitions while defeats and casualties are silenced and camouflaged. Any information, which could conflict with the historical construction of nation building is either silenced or rejected. A significant example to nation-centered historiography is history textbooks in Greece. Any information which could destroy official history conception, which is based on national and religious Other, was censored. Third grade school textbook, which was first used during the period of Greece's Venizelos government (1918) was forbidden under the new government (1920) for the reason that it did not enough emphasize religious and national identity. As another example, secondary school third grade history textbook was forbidden as it was considered not being sufficiently emphasize the Greek national ideology. A major reason behind the textbook's prohibition is that it included statements of Paparigopulos, who was considered as the father of Greek historiography, and that these statements conflicted with the official history narratives. In addition, the textbook was considered to fail in the inclusion of Byzantium history chain. Finally, secondary school second grade history textbook was prohibited as it was considered not to have sufficient anti-Turkish tone in the event of Izmir Fire. All these examples are clear evidences in the Greek history education for that all kinds of information were censored in the case of any conflict with official ideology. Such a nation-centered history conception, which intensively

encompasses hostility towards other, was important additional information for that national ideology in the Greek education system is taking shape in the axis of “Us and Them.”

Conclusion

The state, which is the founder and defender of societal order, employs education as an instrument to legitimize its political power and embed its ideology into its constituent citizens. Such an order of authority, which is provided by existing power of the state that has an ideological force, has first of all a tendency to construct a citizen who is loyal to her homeland, compatible with her country, and abiding to its laws. In this respect, a fundamental function of education is to provide maintenance of existing system and dominant order while also to serve ideology of power who holds governing authority in direct or indirect way. The state uses school textbooks in order to adapt its official ideology across its citizens. Schools provide the holders of authority an important institutional ground in which the state’s ideological formation is transmitted through education. Schools, teachers, textbooks, national ceremonies are also important channels for adapting the state’s dominant ideology into its constituents. In the case of replacements in political power holders who embrace the state’s dominant ideology, the substance of education can shift partially or entirely.

The instruments of education, which remains under the pressure of political powers, can be subject to direct intervention in the case of any doubt emerges in regard to integrating societal units to political system. In this regard, censure is considered as an instrument to control society. An important reflection of this situation, which could be explained in various country examples, is observed in the Greek case in which school textbooks developed under the shadow of political powers. In the case of conflicts across the ensuing governments, the subsequent government changed the previous educational reforms or prohibited school textbooks. The changing school textbooks across governments, particularly history textbooks, are clear evidences for that education is used in order to legitimize the state’s authority.

Giriş

19. yüzyılda Avrupa'yı tesiri altına alan liberalizm, nasyonalizm, sosyalizm gibi siyasi akımlar, yine bu dönemde Altın Çağ'ını yaşayan tarihçiliği de etkileyerek Tarih biliminin farklı disiplinler tarafından tanımlanmasına olanak sağlamıştır (Ritter ve Horn, 1986, s. 427-448).¹ Bu tanımlamaların çoğu Tarihin farklı yönlerine değinmekle birlikte ekseriyetle birbirini tamamlar nitelikte de olmuştur. Tarihi, mitler ve efsanelerden ayırarak doğruluğu kanıtlanabilir vakalar etrafında biçimlendiren Thukydides'den (MÖ 460-MÖ 395) sonra bilim kimliğini kazanan Tarih, gerçi Tarihin bir bilim mi yoksa disiplin mi tartışması hâlâ devam etmektedir, sonraki yüzyıllarda değişen siyasi düşünce akımlarına paralel olarak gelişimini sürdürmüştür. Tarihin "ne" olduğuna ilişkin soruya en kapsamlı cevaplardan birini veren Bernheim'e (1850-1942) göre Tarih, insan topluluklarının zaman ve mekân itibarıyla geçirdiği gelişimleri; bunların sebep ve sonuçlarını tetkik eden bir bilim dalıdır (Bernheim, 1936: 51). Tarih, popüler varsayımın aksine geçmiş değildir ama her iki terim de genellikle birbirinin yerine kullanılmaktadır. Geçmiş, "ne olduğu" hakkında bilgi transferi sağlarken Tarih, tarihçinin kendi yorumu (Echevarria, 2005: 78) ya da yazdıkları biçiminde düşünülebilir (Howard, 1982: 489-501). Zira Carr da Tarihi gerçeklerin incelenmesi için önce onu yazan tarihçinin araştırılması gerekliliğini vurgular (Carr, 2002: 51-52).

Batı literatüründe hatırlanmaya değer olayların hikâyesi anlamına gelen "historia", bütün insanlığın zaman içinde yaşadığı gerçeklik ve bu gerçeklik üzerine yapılan ilmi araştırmaların sonucunda ortaya konulan bilgiler bütünlüğüdür. Tarih, insanın önemli gördüğü olaylara tarih düşüp hem yazılı hem sözlü kayıt altına alması, geçmişte "ne oldu?" sorusundan kaynaklanan bilgi alma çabası ve sosyal tecrübesinin tümüdür (Yelken, 2007: 10). Kısaca yaşanmış, yaşanılan ve yaşanılacak olanların toplamı; geçmiş, şimdi ve geleceğin tamamı şeklinde özetlenebilir (Şıvgın, 2009: 35-36). Öte yandan bir ülkenin geçmişinin tanımlanmasında belirleyici role sahip olan Tarih, siyasal iktidarın vasfı dikkate alınmadan incelenemez. Nitekim devletin olduğu yerde Tarihyazıcılığı vardır ve Tarihyazıcılığının asli görevi insan değil kamusal geçmiştir (Özlem, 2012: 131). Bununla birlikte her siyasi dönüşüm

¹ Örneğin 1929 yılında Fransa'da kurulan ve Tarihi tüm sosyal olgular ışığında inceleme gerekliliğini benimseyen Annales Okulu, sosyoloji, ekonomi, sosyal psikoloji ve antropoloji gibi farklı bilimlerle işbirliği içine giren bir tarih anlayışı geliştirerek tarihyazımında yeni bir ekol oluşturmuştur (Burke, 2006).

ulus kimliğinde belli değişimleri de beraberinde getirdiğinden betimlemenin ve tanımın unsurları da farklılaşır. Sonuç olarak Tarih, tümüyle baştan yazılmasa bile büyük ölçüde değişime uğrar (Ersanlı, 2015: 21). 19. yüzyılda Fransız Devriminin etkisi altında kalan tarihyazımı da Fransa ve Almanya başta olmak üzere² pek çok ülkede yeniden şekillendirilmiştir. Romantizm, idealizm, pozitivizm ve laisizm gibi düşünce akımları, resmi tarih anlayışını etkisi altına alarak “kendi kaderini tayin” hakkına dayanan ezilen kültür esprisi ile “egemenlik milletindir” jakobenizminin birleştiği noktada yerini bulmuştur (Ersanlı, 2015: 22). Bu nedenle 19. yüzyılda ulus-devlet aşamasına geçilmesi ile Tarihin yeniden yazılmaya başlanması (historiografi) hemen hemen aynı döneme denk gelmektedir.

Fransa’da tarihyazımına ilham kaynağı olan siyasal düşünce akımlarının içinde en etkin olanı ise ulusçuluk olmuştur (Ersanlı, 2015: 21). Tarihin bir disiplin olarak Fransa ve Almanya’da ortaya çıkması, tarihyazımı ve ulusçuluk arasındaki kuvvetli bağın yine ilk kez bu ülkelerin tarih düşüncesinde formüle edilmesine olanak sağlamıştır.³ Bu dönemde ulusçuluğun etkisi altında kalan tarihyazımı, özellikle ulusal çıkarların ön planda tutulduğu, daha çok içe dönük ve “vatan” kavramına yoğunlaşmış etnosentrik bir tarih anlayışıyla gelişimini tamamlamıştır (Κουμπουρλής: 2004: 81-101). Ulusçu tarihçilik kavramının ilerletici gücü ise dönemin siyasal ve düşünsel yapısını tesiri altına alan romantizm akımı olmuştur. 18. yüzyıl ortalarından itibaren etkisini bir yüzyıl kuvvetle sürdüren romantizm akımının en büyük özelliği geçmişi, “nostaljik” bir hayranlıkla yüceltmektir. Romantik tarihçilikte ulusların üstünlüğünü açıklama biçimlerinde farklı bakış açıları benimsenmiş; ulusal kimliğin ruhu, özü, siyasetten ve siyasi geçmişten çok daha fazla mühim sayılmıştır. Örneğin Fransız romantik tarihçiliğinin önemli temsilcilerinden biri sayılan Michelet için Tarih, “vatan aşkı” esas alınarak siyasi bir anlam kazanmıştır (Ersanlı, 2015: 29-31).

Ulusçu tarihyazımında, tüm milliyetçiliklerin ortak özelliği olan görkemli tarih yaratma çabası, ulusun bir geleceğe sahip olma hakkını da doğurmuştur. Entelektüel seçkinlerin ortak

² Elbette ki Batı Avrupa’nın tarih düşüncesi sadece Fransa ve Almanya’daki gelişmelerin doğurduğu bir sonuç değildir. Ancak her iki ülke tarih alanında öncülük yaparak hem Avrupa’daki diğer ülkelere hem de Avrupa dışındaki ülkelere esin kaynağı olmuşlardır (Ersanlı, 2015: 24).

³ Örneğin Bismarck Almanya’sında eğitim, devletin öncelikli konuları arasında yerini almıştır. Luther ve Calvin’in ulusların kendi kutsal kitaplarını anadillerinde okumasına yönelik tavsiyesi, 20. yüzyıl Almanya’sında, Alman dilinin okullarda öğrenilmesinde ve Almanların eğitim düzeyindeki yükselişte önemli katkı sağlamıştır. Okul müfredatında yer alan dersler, öğrencilere Tanrı korkusu ve sevgisini öğretmekle birlikte iyi bir vatandaş olabilmenin temel ilkesi sayılan vatana bağlılık ve vatanperverlik duygularını aşılama ile da yükümlendirilmiştir (Ιωαννίδου, 1917: 336-338).

bir geçmiş oluşturmaları ve ulusa kimlik tesis etmesi, milli tarihyazımının gerekli bileşenleri olarak görülmüştür. Yaratılan ortak tarih algısı, ulusal mitler ve sembollerle desteklenerek milli kimliğin oluşumunda kilit rol üstlenmiştir (Benlisoy ve Benlisoy, 2002: 242-247). Dolayısıyla 19. yüzyılda ulusçuluğun yayılmasıyla doğru orantılı olarak okullarda ve üniversitelerde tarih eğitimine fazlasıyla önem verilmiştir. Eğitim kurumları, ulusal geçmişi kolektif hafızaya intikal ettirme hususunda Tarihi kullanmış ve Tarih, ulusal kimliğin oluşturulması ve güçlendirilmesi noktasında fonksiyonel bir araç haline getirilmiştir.

Öte yandan 18. yüzyıl sonları, 19. yüzyıl başlarında Avrupa'da cereyan eden siyasi kırılmaların neticesinde ulus kimlik farkındalığı, bireyleri "içtekiler" ve "dıştekiler" dikotomisiyle bir topluluğa ait olmaya yönlendirmiştir. Bu aidiyetin, ulusa kimlik tesis etmede Biz ve Öteki'ler mesafesinden yararlanması neredeyse tüm ulus-devlet modellerinde görülmektedir. Ulusal kimlik, devletin meşruiyetini sürdürmesine yardımcı olmakla birlikte bireyde siyasi aidiyet duygusunu da geliştirir (Aslan ve Akçalı, 2007: 127). Dolayısıyla ulusal kimliğin tesisinde devlet ideolojisinin taşıyıcı kurumu sayılan okulların yeri tartışılmaz önemdedir. Devletin hâkim ideolojisi ve kontrolü altında kalan okullarda verilen eğitim, hassaten tarih eğitimi, kolektif bilincin inşasında, ulusa sadık bireylerin yetiştirilmesinde ve ulus bireyleri arasındaki bağın kurulup güçlendirilmesinde etkin bir laboratuvardır. Öteki'lerden ayırt edici yönlerine vurgu yapılarak bir topluluğun üyesi olma bilincinin kazandırıldığı okullar, ulusun eğitim ve öğretiminde fonksiyonel kurumlar olmanın yanı sıra Tarih, Coğrafya ve Edebiyat dersleri aracılığıyla ulusa hem milli bir kimlik hem de milli bir bilinç kazandırır. Biz ve Onlar, kodlamasıyla tanımlanan ulusal hüviyetin nesilden nesile taşınması hususunda mukaddes bir görev üstlenir. Neticede siyaset ve Tarih, iki kutuplu çubuk gibi okullarda ulusal bilincin oluşturulmasında öncü kuvvetlerdir. Ulusal bilincin inşa sürecinde en büyük katkıyı ulusçu tarihyazımı sağlamıştır (Κουμπουρλής, 2004: 84). Geçmiş kendisine referans alan ulusçu tarihyazımında bireyler, ulusal kimliğin tesisi ve kendine güven duygusunun sağlanması noktasında geriye özlemle bakmayı öğrenmiştir. Böyle bir eğilim, romantik çağın tarihçilikteki katkısı olarak da düşünülebilir. Nitekim romantikler, geçmiş sempatiyle karşılayarak ele almışlar ve ulusal kişilik kavramını ilk kez tarihyazımına katmışlardır (Ersanlı, 2015: 33).

Bu noktada önemli bir sorunsal ulusçu tarihyazımında *sui generis*'liğin 20. yüzyıldaki milliyetçi çatışmaların ve militarizmin köklerini ne kadar beslemiş olabileceği konusudur.

Filhakika, devletin egemen ideolojiyi benimsetmek amacıyla okullarda okutulan ders kitaplarının hazırlanmasına, öğretmen yetiştirilmesine, tören ve kutlamaların yapılmasına bilfiil müdahale ettiği bilinmektedir. Bir başka ifadeyle eğitim, kendi ilkelerini topluma dayatmak isteyen siyasal iktidara gerekli kurumsal alt yapıyı hazırlamaktadır (Akın ve Arslan, 2014: 86). Bu hususta verilebilecek en doğru örnek Bismarck'ın Alman ordusunun Fransız ordusuna karşı askeri başarısının arka planında siyasileri değil, okullarda eğitim veren öğretmenleri görmesidir. Bismarck, vatanperver bir Alman nesli yetiştiren öğretmenlere ulusun askeri başarılarındaki katkısından dolayı daima minnet duyduğunu belirtmiştir (Ιωαννίδου,1917: 336). Neticede her devlet, toplumu kontrol etme, kendi ideolojisini dayatma hususunda eğitimi birer araç olarak kullanmıştır. Örneğin 1914 yılında patlak veren Büyük Savaş'ın arka planında okullarda okutulan ulusçu tarihyazımının payı göz ardı edilmemelidir (Ιωαννίδου,1917: 335-338). Savaşın insanlığa getirdiği büyük felaket ve trajedide tüm sorumluluğu üstlenmese bile bir tarafıyla mesuliyet sahibidir. Zira 20. yüzyıla damgasını vuran militarizm, irredantizm ve milliyetçilik gibi ideolojilerin köklerinde uzlaşmaz diplomasi, etnik kimlik çatışmalarındaki nefret duygusu, ekonomik sorunlar yer almaktadır. Tüm bu bileşenler de 20. yüzyılın en kanlı savaşı sayılan Büyük Savaş'ın gerekçelerini oluşturmuştur. Savaşın mümessilleri de dönemin hükümetleri ve onların siyasi hedefleri olduğuna göre devletin ideolojik aygıtlarından biri sayılan okullar da hükümetlerin mevcut mantalitesine göre eğitim programlarını oluşturması açısından payına düşen sorumluluğu alabilmektedir.

20. yüzyıl başlarında okulların devletin sistematik aygıtı göreviyle hareket eden kurumlar olduğu Bismarck Almanya'sı, Bulgaristan ve Japonya gibi örnekler incelendiğinde de net görülmektedir. Meselâ Almanya, Büyük Savaş'ta aldığı yenilgiden sonra ders kitaplarında ulusal bütünlüğün tesisinde daha milliyetçi ve ötekileştirici bir dil kullanma yoluna gitmiştir. Örneğin ilkokul 3. sınıf okuma kitabında yer alan milliyetçi bir çocuk şarkısı, Alman öğrencilerine kin ve nefret duygularını öğretmesi ve düşmana karşı garazkâr hislerin oluşturulması hususunda dikkate değer bir örnektir.⁴ Yine Bulgaristan, Almanya'nın eğitim reformlarını kendisine örnek alarak eğitim sistemini yeniden düzenlemiştir. Ders müfredatında özellikle Türklere ve Yunanlara karşı çocukların fanatikleşmesini güdüleyen ifadeler kullanarak "Büyük Bulgaristan" hayalini okullar aracılığıyla kolektif belleğe yerleştirmeye çalışmıştır.

⁴ Kitapta yer alan şiirin tamamı Yunanistan'ın Anadolu işgali sırasında İzmir'de çıkan bir cephe gazetesinde yayımlanmıştır (Συνάδελοφος, 30.04.1922: 1).

Böylece 20. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti, Yunanistan ve Bulgaristan arasında çözümsüz mesele sayılan Makedonya Sorunu, Bulgarların yayılmacı milliyetçilik hedeflerinde eğitim aracılığıyla çözümlenebilecek siyasi bir mesele olarak görülmüştür. Okullarda okutulan ders kitaplarında düşman Öteki imgesi, vatanperver duygular, iyi yurttaş, iyi asker olma yönündeki telkin, Bulgar milliyetçiliğinin ve militarizminin eğitimdeki kalıcı izleridir. Nitekim Balkan Savaşları (1912-1913) sona erdiğinde Bulgarlar, okulları sayesinde savaşı kazandıklarını ve düşmanı (Türkler) eğitimleri sayesinde yendiklerini ifade etmişlerdir (Ιωαννίδου,1917: 338). Özetle iktidar, siyaset ve eğitim üçgeninde okullar, asli görevleri sayılan topluma okuma-yazma öğretmenin dışında ideolojik bir kurumsal merkez göreviyle tarihin pek çok döneminde işlevselliğini sürdürmüştür.

Devletin İdeolojik Aygıtı Okullar

Marksist geleneğe göre kesin hükümlerle tanımlanan “devlet”, *Manifesto* ve *18. Brumaire*’den itibaren, doğrudan doğruya müdahale eden bir baskı aracı olarak kabul edilmiştir (Althusser, 2002: 27). Althusser ve Gramsci gibi sosyalist kuramcılar devletin baskı aygıtlarını hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler ve hapisaneler ile tanımlarken ideolojik aygıtları için de kiliseleri, devlet okullarını, sendikaları ve siyasi partileri örnek gösterir. Ancak devletin (baskı) aygıtları “zor kullanılarak”, ideolojik aygıtları “ideoloji kullanılarak” işlendiğinden aynı kategoride de değerlendirilmezler. Öte yandan ideolojik aygıtlar, dağınık görünümlü olmalarına rağmen devletin hâkim ideolojisi altında kolayca toplanabilirler. Devletin ideolojik aygıtlarından kiliseler ve okullar, ulus üyelerini uygun yöntemlerle disipline sokmayı hedefler ve onlara egemen ideolojiyi aşılır (Althusser, 2002: 33-35). Ulus üzerinde “rıza”ya dayalı kurulan ve kendiliğinden oluşan bu hegemonya, kitlelere sözünü geçirmenin yanında sosyal bloğun birlik ve beraberliğine de hizmet eder (Hall ve Lumley ve Mc Lennan, 1985: 12-19).

Toplumsal düzenin kurucusu ve savunucu olan devlet⁵, siyasi iktidarını, aynı zamanda mevcut düzeni meşrulaştırmak için ideolojileri, birer aygıt göreviyle de kullanır. Bu aygıtların temel görevi, iktidarın egemenliğini güçlendirmek, toplumsal ilişkileri yeniden üreterek ulusun birliğini ve uyumunu sağlamaktır (Poulantzas, 1982: 149-152). İdeolojilerin temelini oluşturan ideaların topluma aktarılması ve yerleştirilmesinde ise en işlevsel araç eğitimidir. İnsanlık tarihi

⁵ Poulantzas’a göre devletin genel fonksiyonu ulusu bir düzen içinde tutmak, mevcut siyasi düzeni korumaktır. Devlet de toplumsal bütünlük sağlayan en üst siyasi alandır (Poulantzas, 1982: 54).

kadar köklü bir geçmişe sahip olan eğitim, modern eğitim kurumlarının ortaya çıkmasıyla birlikte, iktidarın ihtiyaç duyduğu insan tipinin yetiştirilmesinde majör işlevdedir. Erk sahipleri kendi istediği insan modelini yetiştirmek gayesiyle çoğu zaman eğitime direkt müdahil olmuş ve onu kendi amaç ve hedefleri doğrultusunda yapılandırmıştır.⁶ Bu çerçevede eğitime yüklenen anlamlar, “nasıl” bir toplum istenildiğiyle de doğru orantılı biçimde, devletin ideolojik bakış açısına göre farklılıklar gösterir (Akin ve Arslan, 2014: 82).

Siyasî iktidarı elinde bulunduran güç kendi devamlılığını sağlamak, ulus bireylerini siyasal iktidarın ideolojisine dâhil etmek ve siyasal sistemle uyumlaştırmak için eğitimden faydalanır (Akin ve Arslan, 2014: 81). Bireylerin topluma entegre olma sürecinde özellikle ideolojik eğitimin işlevselliği tartışılmaz önemdedir. Devlet, bu sayede eğitimi toplumu kontrol etmenin birer aracı haline dönüştürür. Nitekim eğitilmiş birey sisteme daha kolay uyum sağlayacağından iktidarı elinde bulunduran egemen sınıfın çıkarlarına da daha uygundur. Çünkü iktidar sahiplerinin huzuru, bireyin sisteme ne ölçüde uyduğuna ve onu ne kadar az sorguladığına bağlıdır (Freire, 1995: 55). Devlet, kendi ideolojisini dayattığı eğitim aracılığıyla ulus bireylerini disiplinize eder, gözlemler ve siyasal iktidarla uyumlaştırır. İnsanları programlama merkezi sayılan eğitim kurumları sayesinde toplumu eğitir, kendi ideolojik ilkelerini kodlar ve topluma yayar (Çetin, 2001: 207). Bu noktada eğitim, ulus bireylerinin bütünlüğünün sağlanması hususunda kritik bir görev üstlendiğinden siyasal iktidarlar kendi konumlarını benzer metotla güçlendirip sağlamlaştırırlar. Ancak devlet kendi meşruiyetini tehlikeye düşürecek ya da ulusun birliğini tehdit edecek bir itaatsizlik gördüğünde ise kültürel alanda ideolojik aygıtlarından biri sayılan sansürü uygular (Althusser, 2002: 35). Zira itaat erdemle, itaatsizlik ise günahla özdeşleştirilmektedir (Fromm, 2014: 28).

Siyasal sistemin devam ettirilmesi ve korunması hususunda uygulanan sansür, ülkenin en üst siyasi yapısının kendini meşru kılmak için uyguladığı doğrudan müdahale olarak açıklanabilir. Siyasal iktidarların değişmesi halinde de eğitimin içeriği, biçimi ve temelleri ya kısmen ya da tamamen değişebilmektedir (Akin ve Arslan, 2014: 88). Siyasal statükoculuk şeklinde tanımlanabilen mevcut siyasi iktidarlar, ideolojik ilkelere gölge düşüren tüm değer ve ilkeleri dışlamaktadırlar. Bilhassa toplumsal hiyerarşinin yeniden üretildiği okullarda okutulan

⁶ Örneğin tarihçi Ivan Illich, okulların hatalı kullanılan bir halk hizmeti olduğunu savunmaktadır. Eleştirel bakış açısıyla kaleme aldığı *Okulsuz Toplum* adlı kitabında okulların bireylerin kendi kararlarını verme ve kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olma hakkında engelleyici tarafının olduğunu düşünür (Illich, 2006).

ders kitapları, devletin öz denetiminde ulus bireylerine egemen söylemi yerleştirmesi açısından ehemmiyet gösterilen temel konuların başında gelmektedir. Ulusal kimliğin ve bilincin oluşmasını sağlayan eğitim kurumlarında çelişik veçhelerin olması, devletin bu kurumlara ve müfredatı içinde kullandığı tüm araçlara, başta okul kitaplarına, doğrudan müdahalesini zorunlu kılar.

Yunanistan’da Resmi Tarih İnşası ve Milli İdeoloji

Yunan Resmi Tarihi, Yunan Devleti’nin kuruluşunun esas alındığı ve devletin eğitimin öncülüğünü üstlendiği 1830 yılı ile başlamaktadır. Bu tarih, 19. yüzyılda, Yunan ulus kimliğinin inşasıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan ulusal tarihin tutarlı bir yorumudur (Koulouri, 2011: 10-11). Nitekim Yunanistan’da ulus kimliğinin okullar aracılığıyla inşa edilme süreci de 1834 yılında çıkarılan Yunan eğitim yasasıyla (Φ.Ε.Κ Α87/1836: 458-473) doğrudan ilintilidir.⁷ 1832 yılında sınırlarını belirleyen Yunan Devleti, eğitim sisteminde gerçekleştirmeyi hedeflediği köklü değişiklikler aracılığıyla ulusal bilincini oluşturma çabasına girer. Bilhassa Yunan okul kitaplarında ve eğitim müfredatında yapılan düzenlemeler, Yunan ulus bilincinde Antik Yunan kimliğini tek ve vazgeçilmez göstermektedir. Üstelik yeni ulus-devlet, Antik Yunan toprakları üzerinde kurulmasından mürekkep Çağdaş Yunanlar ile Antik Yunanlar arasındaki mukayese ve özdeşleşme konsensüsünde hiç zorlanmaz (Σκοπετέα, 1988: 190-204). Neticede 19. yüzyılda Yunanlar, ulusal kimliklerini, Balkan uluslarından farklı ve ayrıcalıklı statüde değerlendirdikleri Antik Yunan kültürünün zemini üzerine inşa ederler. Böylesi bir durum Balkanlar’da bir ilki oluşturması bakımından da kayda değerdir. Zira Balkan coğrafyasında hiçbir ulus, kendisini Yunanlar gibi Antik dönem atalarıyla ilişkilendirmemişlerdir. Antik Yunan mirası, şanlı geçmiş yaratma konusunda Yunanları başka etnik gruplarla kıyaslandığında daha ayrıcalıklı bir statüye taşımıştır. Yunan ulusal hareketinin diğer Balkan halklarına göre erken gelişiminin önemli bir nedeni de Antik Yunan geleneğinin “uygar dünya” tarafından gördüğü bu saygıdan kaynaklanmaktadır. Hassaten Yunan kültüründe Antik toplumu berraklaştıracak malzemeler arayan klasikçiler sayesinde Batı’nın ilgisi “Helen torunlarına”

⁷ Yunan Eğitim sisteminin düzenlenmesiyle ilgili atılan ilk adım, 3 Mayıs 1837 tarihinde, kraliyet emriyle çıkarılan kanuna göre Atina (Bavyera) Üniversitesinin kurulmasıdır. İlk Yunan Krallık topraklarında eğitim faaliyetini sürdüren Atina Üniversitesi’nin temel hedeflerinden biri, tarih eğitimine ehemmiyet verilmesidir. Alman bilim adamı Friedrich Von Thiersch tarafından yazılan eğitim programında, Yunan eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi ve Edebiyat Fakültesi’nin açılarak Siyasi Tarih kürsüsünün faaliyete geçmesi kararlaştırılmıştır (Καραμανωλάκης: 2006: 29-30).

yönelir ve Yunanistan'ın Avrupalı kimliğinin oluşturulma sürecinde onlara belli imtiyazlar sağlar (Jusdenis, 1998: 15). Bu mütekabiliyeti ilk dile getiren Avrupalılar, Aydınlanmacıların etkisiyle, kendi kimliklerini Antik Yunan mirası üzerinden tanımlayan Yunanlara, medeniyetin ortak rahminde⁸ büyüyen bir embriyo gibi, Avrupalı kardeşleri gözüyle bakar. Böylelikle Yunanlar, kendilerinin Avrupalı olduğunu öte yandan da Avrupalıların aslında Yunan olduğunu diğer bütün etnik cemaatlerden çok daha fazla iddia edebilme fırsatı yakalar (Jusdenis, 1998: 53). Batılılaşma çabaları içinde Yunanlar, Avrupa'nın Batı uygarlığını oluşturmada kullandığı Antik Yunan vasıflarını geri talep etmeyi miras hakkı sayar. Dolayısıyla Batılılaşma, kültürel bir kopuş sayılmaz, aksine ulusun kültürel özünü yeniden elde etme gayreti görülür (Benlisoy ve Benlisoy, 2002: 247).

Sonuçta Yunanlar da ulus kimliğini Balkan değil Avrupalı olarak kabul eder⁹ ve kendilerini hem antik hem de modern zamanların "barbarlarından" ayırarak biricikleştirir. Devletin yeni ideolojisi içinde ele alınabilecek Antik Yunan hayranlığı, Avrupa'nın aynası niteliğinde kibirli bir yansıtıcıya dönüşür (Κουλούρη, 1992: 324-325). Dolayısıyla Yunanistan'da 19. yüzyıl başlarında kültürel ve politik hayata damgasını vuran *progonoplaxia* (atalarla kafayı bozma) ve *arkhaiolatria* (antik çağ hayranlığı) devletin resmi ideolojisini yansıtan okul kitaplarına da doğrudan intikal eder. Yunanlar da "Antik Yunan atalarımıza yakışır vatandaşlar olalım" ilkesi ile ulus kimlik inşasını tamamlama gayretini gösterir. Özetle Yunanlar, hem kolektif bilinci hem de kolektif hedefi tek ilke etrafında şekillendirirler (Κουλούρη, 1992: 326). Merkezi otoritenin temel görevi de Antik Yunanlar ile Çağdaş Yunanlar arasında kurulan kültürel köprünün ayaklarını sağlamlaştırmaktır.

19. yüzyılda, Yunanistan'daki tarih eğitim çalışmaları, sadece bilginin sağlanması ve manevi yeteneklerin geliştirilmesine yönelik olmayıp aynı zamanda milli karakterin şekillendirilmesine, ulusal kimliğin inşasına, ulusun meşruiyetinin oluşturulmasına ve gençlerin ahlaki güçlerinin sağlamlaştırılmasına da odaklanır (Κουλούρη, 1988: 68). Yunan tarih eğitiminin bu biçimlendirici etkisinde kurulan Yunan Devleti, 1834 yılından itibaren ulus

⁸ Gellner de bazı ulusların göbek çukuru olduğunu dile getirmektedir. Nasıl bir çocuğun göbek çukuru bir anneden doğduğunun ispatı niteliğindeyse bazı uluslar da benzer metaforla tek bir atadan geldiğini iddia etmektedir. Bu noktada Yunan ulusu da kendi göbek çukurunu Antik Yunan ile olan kordon bağı ile açıklamaktadır (Gellner, 2008: 62).

⁹ Bazı Batılı tarihçiler, Yunanların ırksal ve coğrafi olarak Avrupalı ama Batılı olmadığını dile getirir. Batı, müteaddit farklı nedenden dolayı Yunanları, Doğulu görür ancak onların doğululuğunu Asyalılığa indirgemez (Ferriman, 1911: 132).

merkezci bir çerçevede tarih ve coğrafya kitaplarının içeriğini belirler. Kadim bir geçmişin (Antik Yunan) referans alındığı Yunan tarihyazımında, Yunanların ilk ataları MÖ 5. yüzyıl öncesine dayanan Pelasglar olarak gösterilir. MÖ 338 yılında Makedon Kralı II. Filip yönetimindeki ordunun Atinalılara galip gelmesi ve MÖ 146'da Romalılar tarafından Korint Muharebesi'nde Yunan topraklarının işgal edilmesi, Yunanistan'ın bağımsızlığının sona erdiği iki önemli tarihi dönemeç kabul edilir (Αντωνιάδης, 1860: 173-232). Yunanlar, bu tarihi süreçten sonra sırasıyla Roma, Bizans ve Osmanlı hâkimiyeti altında iki bin yıl "köleleşen" ve ulus olma yetisini kaybeden bir azınlık grup olduğunu iddia eder.

19. yüzyılın başlarında ortaya çıkmasına rağmen 20. yüzyılın ilk çeyreğinde devletin siyasi ideolojisi haline gelen ve yayılcı milliyetçiliğin tezahürü görülen Megali İdea ülküsü, Yunan tarih inşasında yepyeni bir algının oluşmasının zeminini hazırlar. Megali İdea'nın ilk evresi sayılan Bizans'ın yeniden diriltilmesi projesinde, "doğu despotluğunun" yozlaşmış şekli görülen Bizans'ın, Yunan tarih zincirine eklenmesi artık zaruridir. Bizans'ın Yunanlılığı ya da Yunanların Bizanslılığı ikileminde ortaya çıkan görüş, İstanbul'da yeniden dirileceğine inanılan Bizans İmparatorluğunun doğrudan varislerini de Yunanlar olarak belirler. Mirastan hak talebi, dönemin yeni filizlenen siyasi anlayışında kuşkuya yer vermeksizin Yunanları vasi tayin eder. Öte yandan Alman tarihçi Jakob Philipp Fallmerayer tarafından 1830 yılında ortaya atılan teze göre, Çağdaş Yunanların Antik Yunan soyundan gelmediği tartışması, Yunanların orijinalliği hususundaki tereddütleri alevlendiren bir yaklaşım olarak acilen cevaplanması gereken bir dış tehdittir.¹⁰ Fallmerayer tarafından yaratılan söz konusu infial ile Yunanların sadece antikite ile olan bağları tartışmaya açılmaz aynı zamanda antikitenin varisleri olarak Yunanların batılılıkları da sorgulanmış olur.¹¹ Bu bağlantının kesilmesiyle Yunanlar, Fallmerayer'ın kastettiği üzere, şarklı bir halk değerlendirmesine tabi tutulacaktır (Benlisoy ve Benlisoy, 2002: 262-264).

Yunan tarihinin süreklilik tezine gölge düşüren tüm tezlerin reddiyesine yönelik yapılan ilk çalışmalar, Yunan tarihçi Konstantinos Paparrigopoulos önderliğinde, 19. yüzyılın sonlarına

¹⁰ Fallmerayer, Yunanların Antik Yunan soyundan geldiği teze yönelik sorgulamalar yapan tek Batılı değildir. Örneğin İngiliz seyyah William Martin Leake, 1824'te *Researches in Greece* adlı kitabında Yunanların Slavlaşmasından ve Arnavutlaşmasından bahsetmiştir. Yine Edmond About da 1854'te *La Grece Contemporaine* adlı çalışmasında Yunan halkının zaman içinde Arnavutlaştığını öne sürmüştür (Benlisoy ve Benlisoy, 2002: 262).

¹¹ Fallmerayer'e göre Çağdaş Yunanların ataları Antik Yunanlar değildir. Ona göre 6. yüzyıldan 10. yüzyıla kadar süren Slav istilaları, Yunan dünyasını hem ırki hem kültürel manada tamamen yok etmiştir. Sonrasında gerçekleşen Arnavut istilaları ile birlikte Yunan kanında Slav ve Arnavut unsurların dışında herhangi bir Antik Yunan bağı kalmamıştır (Σκοπετέα, 1988: 185-186).

doğru (1880 ve sonrası) tamamlanır. Ulus kimliğini Batı üzerinden şekillendiren ve yönünü Avrupa'ya dönen Yunan devlet kademesi ve aydınları, 19. yüzyıl sonuna kadar teokratik yapısı sebebiyle istenmeyen halkayı, yani Bizans'ı, Yunan tarih zincirine eklemeyerek iki bin yıllık açığın kapanmasını sağlar. Bu şekilde Yunanlar, ulusun süreklilik tezinde önemli dayanak sayılan şecerecilik ile ilgili sorguları da direkt ortadan kaldırmış olur. 1840'larda başlayan ancak on sene sonra tam olgunluğa ulaşan Yunan tarihyazımı, Antik Yunan, Bizans ve Çağdaş Yunan olarak üç ana dönem üzerine kurulur. Yunan halk bilimci Spyridon Zambelis ve Yunan tarihçi Konstantinos Paparrigopoulos tarafından temelleri atılan Yunan tarihi, ulusal bütünlüğü tamamlayarak Yunan ulus bilincinin ve kimliğinin güvenli bir biçimde oluşmasını sağlar.¹²

19. yüzyılda Avrupa tarihyazımında ortaya çıkan "ulusal karakter" mitosuna göre bir ulusa mensup insanları diğer bir ulustan olan insanlardan ayırmak için her topluluğun kendine has bir mizacı olduğu kabul edilir (Lenin ve Stalin, 2013). Bu algı, ulusal düzeye indirildiğinde, her ulusun meziyetleri kadar kusurlarının da bulunabileceğinin ön kabulüdür. Özellikle 19. yüzyılda gelişim gösteren ulusal karakteroloji, Yunanistan'daki ders kitaplarında, Yunanların üstün karakter özelliklerinin sıklıkla vurgulandığı betimlemelerle kendine alan açar. Örneğin devletin kuruluş tarihi olan 1830 yılının ilk on senesinde Yunanlar, ders kitaplarında olumlu olduğu kadar olumsuz özelliklerinden az da olsa bahseder. Bu doğrultuda Yunan ulusu, akıllı, canlı, çalışkan ve dinine bağlı bir millettir. Yunan ulusu, cesaretini ve erdemini atalarından miras almıştır. Elbette ki eksiklikleri de vardır ama bunlar çok azdır. Yunanlar, dostlarını ve düşmanlarını iyi tanır. Yunanistan doğasıyla, verimli topraklarıyla eşsiz güzelliklere sahip bir ülkedir.¹³ Döneme ait ders kitaplarında en fazla üzerinde durulan ayrıntı, Çağdaş Yunanların fiziki ve ruhsal güzelliklerinin, cesaret ve bilgeliklerinin Antik Yunanlardan miras kalmasıdır.¹⁴

¹² Bazı tarihçiler, ulusun sürekliliği meselesini bir "bakış açısı" olarak nitelendirir ve tarihinin öznel bakış açısıyla ortaya çıkan bir kurgu biçiminde yorumlar. Yunan tarihini de Antik Yunan tarihine bağlama çabası, Yunanların kendi tarih inşalarının bir ürünü olmakla birlikte Avrupa'daki Filhelenizm ruhunun yarattığı bir kurgu da olabilir. Çağdaş Yunanların Antik Yunanların torunları olduğuna dair ortaya atılan tezin Filhelen akımının hayal gücüyle mi ortaya çıktığı sorunsalı, bugünkü Yunan tarihçileri tarafından hala kesin bir cevaba sahip değildir (Λιάκος, 2004: 54-57).

¹³ Tarihçi Christina Koulouri, 1934-1914 yılları arasında Yunan okullarında okutulan Tarih ve Coğrafya kitaplarını incelediği eserinde, Yunanistan'daki eğitim sisteminin devlet ideolojisiyle nasıl oluşturulduğunu detaylı biçimde analiz etmiştir (Κουλούρη, 1988: 339-374).

¹⁴ Diğer Balkan uluslarıyla kıyaslandığında, Yunan milli hareketinin erken gelişmesinin önemli bir nedeni, Batı'nın Antik Yunan'a olan ilgisi ve bilgisinin aracılığıyla aktarılan geçmiş algısının Çağdaş Yunanlara iktibas edilmesiydi. Diğer Balkan halkları tarihleri hakkında neredeyse hiçbir şey bilmezken Antik Yunan dili ve uygarlığı Batı sayesinde Çağdaş Yunanlara geçmişlerini keşfetme olanağı sağlamıştı. Bu nedenle Yunan milliyetçiliğinin gelişiminde Filhelenizm belirleyici ana akımdı (Benlisoy ve Benlisoy, 2002: 250).

Antik Yunanistan ile Çağdaş Yunanistan arasında tarihi devamlılığın oluşmasında kilit rol üstelenen mekânsal devamlılık, coğrafi determinizmin oluşmasına da katkı sağlamıştır. 19. yüzyıl sonlarına doğru ders kitaplarında Yunan ulusunun erdemlerinin ve sahip olduğu üstün zekasının bilimsel açıklaması bu argüman üzerinden şekillenir: *“Dünyada hiçbir ülke vatanımız Yunanistan gibi Tanrı’nın inayeti ile kurulmamıştır. Bu ülkede dünyanın en zeki halkı yaşamaktadır. Yunanistan ılıman iklime sahip olduğundan ve üç kıtanın birleştiği bölgede bulunduğu Yunanlar, sağlıklı bir bünyeye sahiptir. Bu yüzden özgürlüğü ve gelişimi seven bir millettir”* (Μητσόπουλος, 1900: 39).

19. yüzyıl Yunan tarihyazımında en dikkat çeken unsurlardan biri Çağdaş Yunanların merkeze koyduğu kendi kimliğini diğer halklarla mutlak suretle kıyaslama eğilimidir. Bu kıyaslama bazen Antik Yunanlar, bazen Avrupalılar, bazen Balkan halkları ve bazen de Türkler arasında geçer. Antik Yunanlar ve Avrupalılarla yapılan kıyaslamada daha çok benzerlikler ya da benzemeye dair yönelimler dikkat çeker. Oysa ulusun düşmanları olarak tanımlanan dış unsurlar hakir görülen bir anlayış etrafında şekillenir. Başta Türkler ve Bulgarlar olmak üzere Yunan ulus varlığını tehdit eden dış güçler pejoratif ifadelerle algıya sunulur (Κουλούρη, 1992: 335-336). Bu dönemde Aydınlanma ruhunun etkisiyle kaleme alınan tarih kitaplarında Türkler eğitimsiz “barbarlar” olarak nitelendirilirken Çağdaş Yunanlar bugünkü Avrupa’nın köklerini oluşturan Antik Yunanların öğrenme tutkusuna sahip soydaşlarıdır (Κουλούρη, 1992: 331). Örneğin Türkler Allah korkusu yoğun dindarlar olduğundan entelektüel gelişimin gerisinde kalmışlardır ve bu yüzden gelecekları belirsizdir (Κούμας, 1839: 119). Yani Yunan ders kitaplarında Türklerin geri kalmışlığı hem yönetim şeklindeki despotizmle hem de dindeki boş inançla açıklanır. Öte yandan Türklerin güçlü ve yapılı insanlar olduğu fakat hiç zora gelemedikleri için yaşadıkları bölgenin nimetlerinden faydalanamadıkları vurgulanır. Cahildirler, vasattırlar ama makul ve merhametli de insanlardır (Κουλούρη, 1992: 331-332). 19. yüzyıl ortalarında Yunanistan’da okutulan ders kitaplarında Türkler, Yunanların kültürel gelişimine engel teşkil etmiş “asırlık” düşmanlar tanımlamasıyla bahsedilir (Κουλούρη, 1992: 332). Osmanlı Devleti’nden bağımsızlığını yeni kazanmış Yunan ulusunun tarih inşası Türklerin düşmanlığını ve tehditkâr yapısını vurgulayan nitelendirmelerden oluşmaktadır.

Bununla birlikte 19. yüzyılın sonlarına doğru Yunan ulusunun o zaman kadar ilgisiz kaldığı ve önemsemediği bir başka millet, düşman “öteki” tanımlamasıyla, tarih ders kitaplarında yavaş yavaş yerini alır. 1880 yılına kadar Slavlardan ayrı tutulmayan Bulgarlar,

Yunanistan’da neredeyse hiçbir okul kitabında hususi olarak yer almaz. Ancak 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan Balkan milliyetçiliği (Hobsbawm, 1993: 132), Rusya’nın Panslavizm politikası altında yeniden kurgulanarak Osmanlı Devleti’ne karşı yürütülen Doğu Sorunu meselesinde farklı planları gündeme getirir. 93 Harbi sonunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Büyük Bulgaristan Prensiğinin kurulma talebi ve sınırlarının Trakya’dan Arnavutluk’a kadar uzatılma kararı yeni filizlenen Yunan iredentası için kaygı vericidir. Balkan coğrafyasında Bulgaristan’ın toprak genişletmesi Yunanistan’ın Makedonya toprakları üzerindeki yayılmacı milliyetçiliğinde (Megali İdea) önemli bir tehdit kabul edilir. Kâğıt üzerinde kalan Ayastefanos Antlaşması her ne kadar yürürlüğe girmemiş olsa da 1878 Berlin Antlaşmasıyla Bulgaristan’ın Osmanlı’ya bağlı vasal bir devlet olarak kurulması ve 1885 yılında Doğu Rumeli topraklarının Bulgaristan tarafından ilhak edilmesi, Yunanistan’ın ulusun büyük düşmanları arasına Bulgarları da yerleştirmesine neden olur (Πολίτης, 1984: 58-62). Yunan ders kitaplarında Bulgarlar Yunan topraklarında gözü olan ve Türklerden daha beter işgalcilerdir. Öyle ki Osmanlı hâkimiyet döneminde aynı yazgıyı paylaştıkları Bulgarlar, bağımsızlık sonrasında iyice vahşileşmiş ve bugün Yunan toprağı olduğu kesin sayılan diğer Osmanlı bölgelerini de ilhak etmek istemişlerdir (Κουλούρη, 1992: 333-334). Artık eski bir Osmanlı taşrası olmaktan çıkan Bulgaristan, ders kitaplarında da fanatik milliyetçiliğin bir tezahürü şeklinde şu cümlelerle anlatılır: *“Bulgarlar eğitimsiz, kaba saba ve sert mizaçlı kimselerdir. Yunanlardan korkunç derecede nefret ederler. Farklı dönemlerde Yunanistan’a birçok istilalar gerçekleştirmişlerdir. Fakat hepsinde de geri püskürtülmüşlerdir”* (Κουλούρη, 1992: 333).

Yunanistan’da Siyasi İktidarın Yasakladığı Tarih Ders Kitapları

Yunanistan’daki tarih ders kitapları, Yunan tarihinin babası kabul edilen Konstantinos Paparigopoulos’un belirlediği ilkelere göre muhteviyatını oluşturmuştur. Bu ilkelerin temel prensibi Yunanların kadim bir topluluk olduğu yönündeki gerçekliğe en ufak gölge bile düşürülmemesidir. Yunan tarihyazımında, Yunanların antikite ile devamlılık iddiası sadece kadim bir geçmiş mitosunu yaratmamıştır. Aynı zamanda dün ve bugün arasında “yeniden diriliş” metaforuna dayandırdığı tarihleri Yunan yayılmacı milliyetçiliğini de (Megali İdea) meşru göstermiştir. Yunan tarih inşasının bu şecerecilik varsayımı, Yunanların ulus olma yolundaki ihtiyaçlarına cevap verme hususunda onlara gerekli özgüveni de sağlamıştır. Nitekim Paparrigopoulos da, bir tarihçi olarak, bilimsel doğruluğu kanıtlanmış bir ulus tarihi yaratmak

amacında olmadığını birçok yazısında dile getirmiştir (Λιάκος, 2004: 53-64). Yunan tarihçiye göre ulusal tarih, dönemin siyasi şartlarına uygun, ulusal bilinci kurma ve ulusal bütünlüğü sağlama gayesiyle yazılmış olmalıdır. Bu nedenle Paparrigopoulos tarafından kaleme alınan *Yunan Ulus Tarihi* kitabında “*çoğunluğun hayrı için çalıştım*” (Παπαρρηγόπουλος, 1860) ibaresi dikkate değer bir ayrıntıdır. Paparrigopoulos’un *Yunan Ulus Tarihi* kitabı ne bilimsel kaygılarla hazırlanmıştır ne de sadece bilim insanlarının salt tarihi okuması için yazılmıştır. Amaç, ulusun tarihinin önemli kesitlerini, basit ve anlaşılır düzeyde aktarmaktır. Böylelikle Yunan ulusu, toplumsal ve siyasi öğretileri çok daha iyi kavrayabilecektir (Κουμπουρλής, 1998: 31-58). Nitekim Yunan tarihçi bizzat kendi beyanatında da ulusun ihtiyacı olan tarihi yazacağını belirtmiş, bu nedenle kitabını herhangi bir bilimsel kaynağa dayandırmamış ve hiçbir tarihçiye atıf yapmamıştır (Κουμπουρλής, 2004: 81-101).

İlkçağlardan beri tarihyazımında belirleyici olan “zaman”, “süreklilik” ve “sabitlik” gibi bazı anahtar kavramlar (Ersanlı, 2015: 22), 20. yüzyıldan başlayıp günümüze kadar Yunan okul kitaplarında geçerliliğini korumuştur. Bu üç tarih anlayışı üzerine kurulan Yunan resmi tarihyazımı, antikite ile olan göbek bağıni tartışmaya bile açmaz. Çağdaş Yunanistan, Antik Yunan’ın kültürel devamıdır ve Bizans da Yunan tarih zincirinde bir dönemler eksik olan ancak sonrasında zincire dâhil edilmiş kayıp halkadır (Φρανγουδάκη ve Δραγώνα 1997: 344-400). Yunan ders kitapları da üç bin yıllık tarihi geçmişe sahip olduğu iddiasıyla daha çok milliyetçi ve ulus merkezci bir çerçevede hazırlanmıştır. Nitekim 20. yüzyıl başlarında tüm Avrupa’da olduğu gibi Balkanlar’da da tarih ders kitapları, “ulusun biyografisi” şeklinde düşünülmüştür (Αθανασιάδης, 2015: 235). Ulus biyografisinde yer alan seçilmiş travmalar ve zaferler, milli birlik duygusunun tesisinde vazgeçilmez iki unsurdur. Yunanistan için “asırlık düşman” kabul edilen Türkler ve Bulgarlar, ulusal birliğin iki farklı kanadını oluşturduğundan ders kitaplarında da her iki sınır komşusuyla yaşanan çatışmalar sürekli yinelenmiştir. Türkler “barbar”, Bulgarlar “kan emici”dir. Kitaplarda dış düşmana o kadar çok yer verilmiştir ki Yunan İç Savaşı bile ulusun biyografisinde iç düşmanların da var olabileceği gerçeğini göstermesin diye suskunlukla geçiştirilmiştir. (Αθανασιάδης, 2015: 235) Öte yandan ulusal bağımsızlığın sembolü sayılan 1821 Mora İsyanı, ulusun şanlı tarih algısında müstesna bir yere oturtulmuş ve coşkulu ifadelerle ders kitaplarında yerini almıştır. Kısaca Yunan tarihi, Ernest Renan’ın da ifade ettiği üzere “yanılgılar ve suskunluklar” dengesinde mevcudiyetini sürdürmüştür. (Renan, 1993: 32-38).

Paparrigopoulos'un tarih inşasında, bilhassa 1853 yılından sonra, üç önemli dönemden bahsedilmektedir. Birinci dönem (Antik çağ) Yunanların ilk ataları olarak bilinen Pelasglar'ın Yunanistan topraklarında ortaya çıkmasından başlayıp MÖ 146 Korint İstilasına kadar geçen süre aralığıdır. İkinci dönem (Bizans dönemi) 330 yılında Doğu Roma'nın İstanbul'u başkent yapmasından 1453 İstanbul'un fethine kadarki dönemi içine alır. Üçüncü dönem (Çağdaş Yunan dönemi) ise 1821 Mora İsyanından günümüze kadar devam eder. Yunan tarihçi Tzon Petropoulos'a göre Yunan ulus tarihi, Antik Yunan, Bizans ve Osmanlı olmak üzere üç geçmişini kendisine miras edinmiştir. Bunlardan Antik Yunan ve Bizans ölü geçmiş olmasına karşın Osmanlı geçmişi yaşayan bir geçmiştir. Petropoulos, Yunanistan'da Osmanlı döneminin yok sayıldığını, diğer iki ölü geçmişin ise mevcut olmamasına rağmen fikren yaşatıldığını ifade eder (Λιάκος, 2004: 58). Bu noktada Yunan ulusunun gelişimine engel görülen Osmanlı hâkimiyet dönemi, Yunan tarihyazımında kati suretle reddedilmiş ve "Karanlık Çağ" nitelendirilmesiyle tanımlanmıştır.¹⁵ Fakat reddettiği tarih, ulus hafızasında "suskunluklar" içine hapis olunamayacak kadar uzun bir süre aralığını kapsadığından Türkler ile ilgili olumsuz algı yaratmak daha makul bir çözüm kabul edilmiştir.

Öte yandan Paparrigopoulos tarafından inşa edilen Yunan tarihi, bazı dönemlerde mevcut iktidarın çabasıyla kısmen de olsa değiştirilmeye çalışılmıştır. Bu çaba çoğunlukla ülkenin politik ve toplumsal reformları adına yapılmak istenen modernleşme hareketiyle aynı dönemlere rastlamaktadır. Ancak hiçbir çaba mevcut eğitim sisteminde var olan genel ezberi bozamamış ve Paparrigopoulos'un inşa ettiği tarihin karşısında yenilgiye uğramıştır. Örneğin Yunanistan'da siyasi ideolojilerin sansürüne maruz kalmış bazı tarih kitapları ki bu makalenin de ana temasını oluşturmaktadır, sadece iktidar sahiplerinin okullar üzerindeki direkt müdahalesini örneklememiş aynı zamanda kolektif bellekte yer edinmiş kalıp yargıların ve eski tarihi kayıtların kolay kolay değiştirilemeyeceğinin de ispatını oluşturmuştur. Bu örneklerden ilki, Yunan modernleşmesine önemli katkılar sağlayan Eleftherios Venizelos'un 1917 yılındaki hükümet başkanlığı sırasında değiştirmek istediği ders kitaplarıdır.

1915-1917 tarihleri arası Yunanistan için "Ulusal Bölünme" olarak tabir edilen zıt iki siyasi kanadın (saray ve hükümet) kırmızıçizgilerle ayrıldığı buhran yıllarıdır (Μαυρογορδάτος, 2015). Dönemin başbakanı Eleftherios Venizelos ve Kral Konstantinos arasında yaşanan malum

¹⁵ Son dönemde bu klişenin giderilmesi hususunda bazı sağduyulu Yunan tarihçilerinin önemli akademik çalışmaları az da olsa bulunmaktadır. (yn)

tenakuz, ülkeyi sadece siyasal gerilime sürüklemeyi aynı zamanda sosyal ve kültürel alanlarda belli dinamiklerin yer değiştirmesine de sebebiyet verir. 1917’de iktidarın Venizelistler tarafına geçmesi, eğitimin siyasetten bağımsız düşünülmemeyeceğini örnekleyen bazı nizamların yapılmasını gündeme getirmiştir. Başbakan Venizelos, ülkenin modernleşmesine katkı sağlayacak yeni reformlar arasında önceliği eğitime verir.¹⁶ Konuyla ilgili atılan ilk adım, bir önceki hükümet döneminde müfredatta yer alan ders kitaplarının Anti-Venizelistler’in ideolojisini yansıttığı gerekçesiyle toplatılmasıdır. Ayrıca dönemin önemli fakat çözümü zor sorunu sayılan dilde modernleşme çalışmaları,¹⁷ tüm okul kitaplarının Katharevusa’dan (ağdalı Yunanca) Dimotiki’ye (halk dili) geçirilmesini zorunlu kılar (Φ.E.K A106/1918: 723-726). Dimotiki savunucuları, dilde modernleşme çabalarını yalnızca bir dil meselesi olarak görmemektedir. Okullarda halkın dilinin ve yaşayan dilin okutulması, pedagojik, kültürel ve ideolojik bağlamda gelişen çağcıl akımlara ayak uydurmak anlamına da gelmektedir. Dimotikistler (halk dili savunucuları) için dil, modern Yunanistan projesinde sadece bir sembol olarak görülmemiştir. Onlara göre dilde sadeleşme, modernleşmenin de habercisidir

¹⁶ İlk defa 1910 senesinde hükümetin başına geçen Venizelos, ülkenin modernleşmesi ile ilgili önceliği yine eğitime verir. 18 Eylül 1910 tarihinde, Yunanistan’daki hükümet seçimlerini kazandıktan hemen sonra, Atina’da yaptığı bir konuşmasında eğitimin ulusun çağdaşlaşma yolunda en önemli görevi üstlendiğini vurgulamıştır (Δημαράς, 1980: 22).

¹⁷ 21 Şubat 1911 tarihinde Yunan Meclisi, anayasanın 107. maddesi gereğince Katharevusa’yı devletin resmi dili olarak kabul etmiştir. Ancak dönemin başbakanı Venizelos, tereddüt duymaksızın, dilde sadeleştirmeyi desteklemektedir. Bilhassa eğitim dilinin halk dilinde olması, Venizelos’un başbakanlık döneminde ısrarla savunduğu bir görüştür. Zaten Venizelos, 1911 yılındaki meclis oylamasında büyük bir baskıyla karşılaştığı için Katharevusa dilini kabul etmek zorunda kalmıştır. Hatta o dönem halk dilinin savunucuları tarafından topa tutulmuş ve ihanetle suçlanmıştır. Oysa Venizelos, 1915 yılında *Aleksandreia* gazetesine verdiği demeçte yasaların halk dilinde olacağını ve bu karar doğrultusunda oylama yapılacağını ön bilgisini şu sözlerle vermiştir: Bildiğiniz üzere Anayasa’da devletin resmi dili yasaların dilidir ibaresi bulunmaktadır. Yasaların halk dilinde yürürlüğe girmesi halinde resmi dil de Dimotiki olacaktır. Venizelos’un yasadaki bu belirsizliği kendi siyasi hedefinde kullanması, Yunan Kilisesi, İstanbul Rum Ortodoks Patrikhanesi, aydın sınıf ve üniversite hocalarının hissiyatıyla karşılanmış ve meclise gönderilen telgraflarda ulusal dilin savunulması hususunda çağrıda bulunmuşlardır. 20. yüzyıl başlarında Venizelos siyasetinde öncelikli konu, döneme hâkim olan yayılmacı milliyetçilik yılındaki anayasal düzenlemelerde toplumsal, ekonomik ve politik çıkarları milli menfaat çatısı altında değerlendirmektir. Devletin sınırlarını savaşarak genişletme anlamına gelen milli dava, sadece Osmanlı Devleti’nin topraklarını elde etme emelleri olmayıp aynı zamanda komşu Balkan halklarının da bu topraklardaki, hassaten Makedonya, taleplerine karşı bir savunma politikası oluşturmaktır. Dolayısıyla toplumsal güç ve müttefik oluşturmak için siyasal birlik ve huzurun tesis edilmesi gerekmektedir. Tüm bu siyasi düzenlemeler sonucunda Yunanistan’da dil meselesi çözüme kavuşturulur (Φραγκουδάκης, 2007: 55-58). Ancak Venizelos 1920’de iktidardan düştüğünde, kralçılar tarafından ilk lav edilen mesele Venizelos’un çağdaşlaşma adına uyguladığı reformlarından biri olan dil meselesidir. Zira kralçılar için Dimotiki, sadece dilde sadeleşme hamlesi olmayıp Venizelos’un politikasıyla da özdeşleşmiş bir siyasettir. Kitapların Dimotiki’de yazılmış olması tamamıyla Venizelist siyaset propagandası biçiminde düşünülmür.

(Μπουρνάζος, 2007: 166). Bu doğrultuda eğitimde reform çalışmalarının öncül laboratuvarlarını okullar ve okullarda okutulan kitaplar oluşturmuştur.¹⁸

Venizelos döneminde eğitim reformlarıyla ilgili atılan önemli adımlardan biri de ders kitaplarının gözden geçirilip yeniden yazdırılmasıdır. Mevcut siyasi iktidar, okullarda okutulan ders kitaplarının düzenlenmesi hususunda ciddi çalışmalarda bulunur. Reformistler, eğitim reformunun sembolü olacak bir okuma kitabının okullar için hazırlanmasında ısrarcıdırlar. Bu okuma kitabı dilbilimsel, pedagojik ve ideolojik bağlamda yeterli donanıma da sahip olmalıdır (Αθανασιάδης, 2015: 191-193). Böylece Yunanistan Eğitim ve Din Bakanlığı, 31 Ağustos 1918 tarihinde, İlkokul 3. sınıflar için bir okuma kitabının hazırlanması yönünde gazeteye ilan verir.¹⁹ İlanın verilmesinden kısa bir süre sonra Eğitim ve Din Bakanlığı'na bağlı Yazarlar Kurul'u tarafından belirlenen üç okuma kitabı, Ocak 1919 tarihinde, ders müfredatına alınır.²⁰ Seçilen kitaplardan biri de Zaharias L. Papantoniou'nun *Yüksek Dağlar* adlı kitabıdır. Söz konusu okuma kitabı, birçok otorite tarafından Yunanistan'daki eğitim reformunun başlangıcı kabul edilir.²¹ Ancak Kasım 1920 seçimlerinde başbakan Venizelos'un bağlı bulunduğu Liberal Partinin (Fileleftheron) sandıkta ağır yenilgi alması, Yunanistan'ın iç siyasetinde yaşanacak köklü değişimin de habercisi niteliğindedir. 1917 yılında tahttan indirilen Kral Konstantinos, ülkenin başına geçerek hükümeti kurmakla görevlendirilir. Değişen siyasi iktidar bir önceki dönemde kendisine taban tabana zıt saydığı hükümetin icraatlarını gözden geçirip yeni bir düzenlemeye

¹⁸ Dil sorunuyla ilgili çözüm arayışları 19. yüzyıl başlarında Dimotiki yanlıları ve klasikçiler tarafından başlatılır. Bunların başında kendi *via media'sı* olarak Katharevusa'yı öneren Yunan Aydınlanmasının önde gelen ismi Korais bulunmaktadır. Korais'in mutabakata dayalı çözümü, halk konuşmasına dayanan, Türkçe kökenli sözcüklerden ve yabancı lehçe özelliklerinden arındırılmış, eski dil model alınarak güzelleştirilmiş bir dilden yana olmuştur. Katharevusa, eski dil olmasına rağmen, daha önceki yüzyıllarda rastlanan geleneksel Attika formuna sahip olmayan melez bir dildir. 1821 Mora İsyanından sonra devletin ve eğitimin resmi dili olarak benimsenmiştir (Jusdenis, 1998: 73-74).

¹⁹ 31 Ağustos 1918 tarihinde *Embros* (İleri) gazetesinde çıkan duyuruda, 1918-1919 eğitim öğretim yılında İlkokul I, II, IV, V ve VI. sınıflarda okutulacak kitapların listesi duyurulmuş ancak İlkokul III. sınıf için henüz okuma kitabının belirlenmediği ifade edilmiştir. İlanda verilen bilgiye göre en son 15 Eylül 1918 tarihine kadar yazarların Yunan Eğitim ve Din Bakanlığına hazırladıkları kitapları gönderebilecekleri ve kurul tarafından seçilen okuma kitaplarının yeni eğitim öğretim yılında okutulacağı bilgisi verilir (Εμπρός, 31.08.1918: s. 2).

²⁰ 9 Ocak 1919 tarihli *Embros* (İleri) gazetesinde çıkan ilanda, Yunan Eğitim Bakanlığı tarafından okullara gönderilen telgrafta İlkokul III. sınıf için üç farklı okuma kitabının seçildiği ve eğitimcilerin istediği bir kitabı öğrencilerine okutabileceği bilgisi verilmektedir (Εμπρός, 09.01.1919: 1).

²¹ Örneğin Yunan aydınlarından Panagis Dimitratos, sol görüşlü bir gazete olan *Rizospastis*'te yazdığı köşe yazısında, *Yüksek Dağlar* kitabını eğitimde bir devrim başlığıyla şu sözlerle değerlendirmiştir: Bu zamana kadar eğitimdeki bataklıkta çocuklarımızın tüm neşesi ve çabası gömülmüştür. Oysa şimdi eğitimdeki tekdüzeliğe karşı verilen mücadele sonunda düze çıkabildik. Bu çabanın mimarı Zaharias Papantoniou'nun *Yüksek Dağlar* kitabıdır (Ριζοσπάστης, 27.01.1919: 1).

gider. Mevcut hükümetin ele aldığı ilk konu da eğitim alanında yapılmış olan reformların kaldırılmasına yöneliktir. Eğitim Bakanlığı görevine atanan Theodoros Zaimis, muhafazakâr kanattan oluşturduğu altı kişilik kurula 1917'deki eğitim reformu ile hazırlanmış on üç ders kitabının incelenmesi yetkisini verir. Kurul tarafından incelenen bu kitapların en belirgin özelliği Yunanistan'da ilk defa Dimotiki'de yazılmış okul kitapları olmalarıdır. 21 Şubat 1921 tarihinde hazırlanan 158 sayfalık sonuç raporunda okul kitaplarının sansürlenmesine dair karar bakanlığa sunulur (Αθανασιάδης, 2015: 185-186).

Kurul üyeleri on üç kitapla ilgili hazırladıkları kapsamlı raporda oldukça ağır yargılarda bulunmuş ve kitapların hiç vakit kaybetmeksizin okullardan toplatılmasını hatta imha edilmesini istemişlerdir. Kurul üyelerine göre kitapların içeriği tamamen yalan yanlış bilgilerden oluşmaktadır ve son derece art niyetlidir.²² Ancak en önemli eleştiri kitapların sadeleştirilmiş dil olan Dimotiki'de yazılmış olmalarıdır. Sonuç olarak 19 Temmuz 1921 tarihinde kabul edilen kanun maddesi gereğince 1917 yılından sonra yazılan tüm kitapların geri toplatılmasına, 1917 yılından önceye ait kitapların ise yeniden okul müfredatına getirilmesine karar verilmiştir. Üstelik kitapları toplatılan yazarlar, hiçbir şekilde devletten tazminat da talep edemeyeceklerdir (Φ.Ε.Κ Α147/1921: 655). Kralcılardan oluşan yeni hükümetin sansürüne takılan kitaplar arasında Zaharias L. Papantoniou tarafından ilkökul 3. sınıflar için yazılan *Yüksek Dağlar*²³ adlı okuma kitabı da bulunmaktadır.

Yüksek Dağlar kitabının içeriği yirmi altı ilkökul çocuğunun yaz tatilini geçirmek için gittikleri dağda bir ay boyunca yaşadıkları kamp hayatıdır (Παπαντωνίου, 1919). Kurulun kitapla ilgili en fazla eleştiride bulunduğu noktalardan birisi, Yunan kimliğinin üçlü sacayağı sayılan, vatan-din-aile vurgusunu dile getirmemesidir. Yaz kampında tatillerini geçiren yirmi altı çocuktan hiçbiri ailesini aklına bile getirmemiş ve onlarla ilgili tek bir cümle dahi sarf etmemiştir. Çocuklar sadece kendi aralarındaki iş bölümünden ve organizasyonlardan bahsederek grup dayanışmasını ön plana çıkarmışlardır. Dolayısıyla kitabı inceleyen kurul, bu önermeyi gizli Sovyet propagandası biçiminde algılar.²⁴ Diğer taraftan çocuklar kampta

²² Sonuç raporu bakanlığa sunulmadan yaklaşık bir ay önce, Yunanistan'ın önde gelen gazetelerinde, konuyla ilgili çeşitli haberler yayımlanır. Hatta *Embros* (İleri) gazetesi, söz konusu haberi "Ayaktakımının kitapları yakılsın" başlığıyla sütununa taşır (Εμπρός, 15.01.1921: 2).

²³ 21 Ekim 1918 tarihinde Yazarlar Kurulu, *Yüksek Dağlar* kitabının okullarda okutulmasına oy birliğiyle karar verir ve 21 Aralık 1918 tarihinde kitap piyasaya sürülür (Παπαντωνίου, 1918: 1).

²⁴ Yunan Filolog Hatzidakis, *Patris* (Vatan) gazetesinde çıkan köşe yazısında, *Yüksek Dağlar* kitabı için "Allahsız bir kitap" nitelendirilmesini yapar. Hatzidakis'e göre *Yüksek Dağlar* kitabı, din, vatan ve aile kavramlarını öğretmekten uzak, tam bir Bolşevik kitabıdır (Πατρίς, 08.06.1919: 4).

buldukları süre zarfında, gece yatmadan önce, ne dua etmişler ne de ibadetlerini yerine getirmek için Pazar günleri kiliseye gitmişlerdir. Kampta bir manastır olmasına rağmen burayı dinsel vecibelerini yerine getirmek için değil de turistik bir gezi gibi ziyaret etmişlerdir. Kitapta vatan, ulusal kahramanlar, şanlı geçmiş gibi ulusu bir arada tutan öğelerin hiçbirine yer verilmemiştir (Αθανασιάδης, 2015: 202-203). Dönemin eleştirmenleri, *Yüksek Dağlar* kitabında, vatan ve Tanrı kavramlarının tek bir satırda dahi değinilmemiş olmasını ağır dille eleştirmiştir (Αθήναι, 04.02.1919: 1). Oysa din, ulus ile özdeşleşen kavmiyetin yapısal unsurudur. Ulus olmanın ikinci önemli ilkesi ise toplumsal ve coğrafi temellere oturtulmuş vatan kavramıdır. Romantizm akımının etkisi ile gelişen ulusçu tarih yazımında “vatan aşkı” vurgusu, kitabın özünde mevcut bulunmadığı için pek çok otorite tarafından Yunan çocuklarında vatana karşı duygusal bir bağın geliştirilemeyeceği endişesini doğurmuştur.

Yüksek Dağlar, Yunanistan’ın 1844’den beri politik hedefi sayılan Megali İdea ülküsünü desteklemediği için bilhassa muhafazakâr kesimin sert eleştirisine maruz kalmıştır. Öte yandan kitap, sadece kralcı hükümeti destekleyenler tarafından tenkit edilmemiştir. Venizelos’un çok yakın çevresinde bulunan Atina Başpiskoposu Meletios Metaksakis ve Venizelos’a yakınlığıyla bilinen *Estia* (Ocak) ve *Eleftheros Tipos* (Özgür Basın) gazeteleri tarafından da olumsuz değerlendirilmiştir (Αθανασιάδης, 2015: 119). Yine fanatik düzeyde Venizelist olan dönemin Atina valisi Evstratios Kouloumvakis, kitap için “Allahsız” ve “vatan düşmanı” nitelendirmesi yapmıştır (Νέα Ελλάδα, 11.06.1919: 1). Bu eleştiriler arasında belki de en dikkat çekici olanı dönemin önde gelen edebiyat yazarlarından Galateia Kazantzaki’nin kaleme aldığı eleştiri yazısıdır. Kazantzaki’nin eleştiri yazısında, Papantoniou’nun *Yüksek Dağlar* kitabı, sadece politik bir bakış açısıyla irdelenmez aynı zamanda edebi değeri ile ilgili yorumlar da yapılır:

Devlet siparişi ve kurul gözetiminde yazılan İlkokul 3. sınıflara yönelik *Yüksek Dağlar* kitabı maalesef başarısız bir çabanın ürünüdür. Devletin bu resmi kitabı nasıl olur da benzer kitaplardan daha başarısız bir sonuç elde eder? Çocuklar dağa çıkmasına rağmen orman hakkında bilgiye sahip değillerdir. Orman, sadece odun kesilen bir yer konumlamasıyla, ticari açıdan değerlendirilmiştir. Doğanın ruhu, kitaba hiç yansıtılmamıştır. Diğer taraftan dağa çıkan çocuklara, çam ve köknar ağaçları, yaşadıkları Rumeli (Orta Yunanistan) topraklarını hatırlatmaktadır. Sürekli Rumeli toprakları zikredilmiştir. Peki, farklı bölgelerde yaşayan Yunan çocuklar bu kitabı okuduklarında tasvir edilen yerlerden ne anlayacaktır? Örneğin Girit’teki bir öğretmen

talebelerine metnin içinde geçen Ulahları nasıl anlatacaktır? Yunan çocuklar bu kitabın Yunanlılığını nasıl kavrayacaktır? (Αρχείο Βάρναλη, φάκελος 71, υποφάκελος 3: 1-8).

Yüksek Dağlar kitabıyla ilgili iktidar ve muhalefetin tek ortak görüşü milliyetçi unsurlara yeterli düzeyde yer verilmediğidir. Oysa kitabın yayımlandığı 1918 yılı, Yunanların Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik bir proje olan Doğu Sorunu çerçevesinde Anadolu'ya işgal hazırlığı yaptığı dönemdir. *Yüksek Dağlar* kitabı da vatanperver ve milliyetçi duygulardan bu bağlamda yoksun kalmıştır. Teselya (1881) ve Balkan Savaşlarından (1912-1913) sonra topraklarını iki kat genişleten Yunanistan'ın, Yunan irredentasına hizmet edecek milliyetçi duygulardan uzak bir kitapla eğitim vermesi, dönemin şartlarında uygunsuz görülmüştür. Ayrıca kitapta Yunanlar için Helenizm'in kalbi sayılan İstanbul'dan sadece bir kere söz edilmiştir. Oysa Paris Barış Konferansı sırasında Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik siyasi kulislerde konuşmalar yapılırken Yunan ordularının İzmir'e çıkarma yapması kararlaştırılırken İstanbul gibi bir şehirden hiç bahsedilmemesi vatana ihanet olarak algılanır. Kısa bir süre sonra ülkenin "kurtarılmayı bekleyen kardeşler" ve "kurtarılmayı bekleyen topraklar" politikasında ihtiyaç duyulan tek motivasyonun yayılmacı milliyetçilik olduğu düşünüldüğünde *Yüksek Dağlar* kitabı İstanbul hayalinden uzak, anti milliyetçi çizgisiyle yetersiz bir eğitim aracı olarak düşünülür (Αθανασιάδης, 2015: 207-211).

Şekil 1. Zaharias L. Papantoniou, *Yüksek Dağlar*, 1918 (E.Λ.Ι.Α. Okul Kitapları Arşivi)

İlk baskısını 1918 yılında çıkaran *Yüksek Dağlar* kitabı, sert eleştiriler karşısında ufak fakat önemli sayılabilecek değişikliklere giderek 1919 yılı ders dönemine yeniden hazırlanmıştır. Ekim 1919 yılına ait ikinci basımda dikkat çeken en önemli husus, ilk basımda olmayan din, aile ve vatan kavramlarının dâhil edilmesidir. Örneğin 1918 yılına ait ilk baskıda çocuklar kendi aralarında “*işte bak, küçük bir şehircik. Peki, neyi eksik? Belediyesi eksik. Geniş yolları, birkaç polisi ve bir de orkestrası... Fakat hiç olmazsa cır cır böcekleri var*” (Παπαντωνίου, 1918: 34) şeklinde konuşururken 1919 yılına ait ikinci baskıda çocukların konuşmaları “*işte bak, evleri ve insanlarıyla küçük bir şehircik. Bak, bir de kilise var! Bu şehrin kilisesine kadar her şeyi tam. Zaten Bay Stefanos onlara her Pazar Küçük Köy’e gidip ayini dinlediğini de söylemişti*” (Παπαντωνίου, 1919: 34) cümleleriyle değiştirilir. Yunanistan’da Helenizm’in iki kanadından biri sayılan din, hassaten Ortodoksluk, Yunan halkını bir arada tutan kuvvetli bağlardan biri olarak milliyetçiliğin ana damarını beslemektedir. (Σκοπετέα, 1988: 119) Bu noktada din ve etnisite, Yunan ulus bilincinde tek bir bütünmüş gibi algılanır. Yine 1918 yılına ait basımda çocuklar, bir Pazar günü çam ağacının gölgesinde sırt üstü uzanıp dinlenirken (Παπαντωνίου, 1918: 62) 1919 yılı basımında çocuklar kiliseden döndükten sonra çam ağacının gölgesinde dinlenmişlerdir (Παπαντωνίου, 1919: 61). Ayrıca ilk basımda yer almayan bir detay kitabın ikinci basımına eklenmiştir. Bu detay kamptaki çocuklara göz kulak olan Bay Stefanos’un onlara belli aralıklarla ailelerinden mektuplar getirmesidir (Παπαντωνίου, 1919: 116). *Yüksek Dağlar* kitabı da mevcut siyasi konjonktür düşünüldüğünde vatan-din-aile kavramlarından uzak bir tavır sergileyemez. İkinci basım, iktidarın müdahalesiyle bazı değerlere daha fazla önemiyet göstermiştir. Bilhassa ulusal bütünlük için gerekli görülen din ve aile birliği ile ilgili eksiklikler kitapta mümkün olduğunca giderilmeye çalışılmıştır.

Yüksek Dağlar kitabının ikinci (1919) baskısında değişiklikler yapılmasına rağmen Venizelos’un 1920 yılındaki seçimleri kaybetmesi sonucunda yeni hükümet bir önceki hükümet döneminde yazılan tüm kitapları toplatır ve hatta Atina Sintagma meydanında yakarak imha eder (Αθανασιάδης, 2015: 222). Ancak Venizelos’tan sonra hükümetin başına geçen kralcılar da, 1922 yılında askeri darbeye iktidardan düşürülür. 1924’de başbakan seçilen ve Venizelos’a yakınlığıyla bilinen Aleksandros Papanastasiou tarafından kitap yeniden okul müfredatına alınır. 1924-1925 yılları arasında kısa süreliğine okutulan *Yüksek Dağlar* kitabı, Venizelos’un 1928 yılında başbakan seçilmesine kadar, okullarda yer almaz. 1929 yılında Venizelos’un

eğitimde çağdaşlaşma hamleleri²⁵ ile gündeme getirilen kitap, 1933'te Venizelos hükümetten düşene kadar, Yunan okullarında varlık gösterir. Venizelos'un iktidardan düşmesiyle birlikte *Yüksek Dağlar* kitabı, 1934 yılında, okullardan tekrar toplatılır. Kırk yıl boyunca Yunan okullarında hiçbir şekilde okutulmayan kitap, Yunanistan'da diktatörlük rejimi (1967-1974) sona erdiğinde bir kere daha gündeme getirilir. 1974 yılında hükümeti devralan Yeni Demokrasi Partisi (Nea Dimokratia) başkanı Konstantinos Karamanlis, siyasi iktidarlara göre sürekli değiştirilen kitabı, demokrasinin sembolü biçiminde nitelendirerek yeniden müfredata alır. Öte yandan diktatörlük rejimi sırasında okutulan kitapların geri toplatılmasıyla oluşan açığın giderilmesinde yeni kitaplar yazılana kadar bir süre eski kitaplardan yararlanılması da kararlaştırılmıştır. Bu eski kitaplardan biri *Yüksek Dağlar* adlı okuma kitabıdır. Böylece Yunanistan'da 1974-1975 eğitim-öğretim yılı aralığında, yeni ders kitapları basılana kadar, *Yüksek Dağlar* kitabının okullarda okutulmasına karar verilir²⁶ (Αθανασιάδης, 2015: 222-223).

Yüksek Dağlar kitabı Yunan siyasetinin değişkenliği içinde bocalayan ve bu siyasetin gölgesinde kendine farklı bir söylem geliştirmek zorunda bırakılan ender örneklerden biri olmasına karşın tek örnek de değildir. 1965 yılında okullardan toplatılan Kostas Kalokairinos'un ortaokul 2. sınıflara yönelik *Roma ve Akdeniz Tarihi* (Καλοκαιρινός, 1965) kitabı da *Yüksek Dağlar* gibi Yunan siyaseti içinde ideolojik gerekçelerle yasaklanmış benzer bir diğer kitaptır. Zira 1960'lı yıllar genel manada Kasım 1952 seçimlerinden beri Yunan siyasetinde süregelen sağ iktidarın devlet kademesindeki kesintisiz dönemidir (Clogg, 1997: 180). Arthur Marwick'in tabiriyle "uzun altmışlar" (long sixties), Yunanistan için askeri darbeden sonra formüle edilmiş

²⁵ Venizelos'un 1913 ve 1929 yılındaki çağdaşlaşma reformları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Çünkü 1929 yılında devletin rolü değişmiştir. Venizelos'un iktidarın başına geldiği 1910 yılının ilk on senesi, ulusal bütünlüğün tesis edilmesine yönelik politik hedefler içermektedir. Tüm sosyal sınıfların her koşulda eğitilmesini teşvik edici bir devlet politikası belirlenir. Oysa Venizelos iktidarının ikinci döneminde, Yunanistan'daki ekonominin büyümesi yönünde siyasi bir rota takip edilir ve eğitimde yetenekli olan gençlerin eğitim görmesi teşvik edilir (Μπουζάκης, 2007: 151). Venizelos'un ikinci döneminde, Yunanistan'ın mevcut düzeninin (kapitalizm) korunmasına yönelik siyasi bir çaba içine girilir. Devlet rejiminin korunmasının temel şartı da eğitimde yeni düzenlemelerin yapılmasına daırdır. Öncelikle klasik eğitimin ülke için yeterli olmadığı noktada devlet yetenekli öğrencilerine fon ve burslar oluşturma kararı alır. Tüm bu çabanın arka planında devletin mevcut düzeninin komünizm tehlikesinden korunması bulunmaktadır. Nitekim Venizelos da, Yunan burjuva sınıfına karşı olan her çabanın engelleneceğini ve hükümetin komünizme karşı duruşunun net olduğunu çeşitli gazetelerde yayımlanan beyanatlarıyla da onaylar. Bilhassa güçlü bir eğitim sisteminin komünizm tehlikesi karşısında en güçlü savunma silahı olduğunun altını çizer (Μακεδονία, 23.07.1928: 1). Bu nedenle okul kitapları devletin "dış tehdit" olarak tanımladığı her şeye karşı bir savunma duvarı örmekle yükümlendirilir.

²⁶ *Yüksek Dağlar* kitabı, hükümetin değişimlerine bağlı olarak her defasında müfredattan çıkarılıp sonrasında yeniden müfredata giren ender örneklerden biridir. İlk basımı 1918, ikinci basımı 1919, üçüncü basımı 1920-1921, dördüncü basımı 1924, beşinci basımı 1933 ve altıncı basımı 1974 yılında yapılmıştır.

demokrasinin anca 1974'ten sonra tamamlanabilmiş olması sebebiyle “uzun”dur. II. Dünya Savaşı (1940-1945) ve Yunan İç Savaşı (1945-1949) akabinde kısa süreli varlık gösteren sağ koalisyonlardan sonra Maraşel Papagos'un Yunan Dirilişi Partisi (Ellinikos Sinagermos) ile birlikte hükümeti kurması, Yunanistan'da 1963'e kadar sürecektir muhafazakâr sağ ideolojinin hâkimiyetini de meşru kılar (Zoumpoulákης, 2002: 14). Öte yandan komünizm tehlikesi dönemin ideolojisi karşısında kuzeyden gelen tehlikedir.²⁷ Tüm çaba bu tehlikenin Yunanistan sınırları içerisine sızmasını engellemektir. Zira iç savaş sonrasında kurulan hükümetlerin temel hedefi, toplumu yeniden kurma ve yenilemeden ziyade, gerek yurt içinde gerek yurt dışında komünizmin önlenmesine yöneliktir (Clogg, 1997: 179).

Yunanistan'da Şubat 1964'te yapılan seçimlerde Yorgos Papandreou'nun başında bulunduğu Merkez Birliği Partisi (Enosi Kentrou), hükümeti kurmakla görevlendirilir. Papandreou'nun iktidara gelmesi ile birlikte Yunanistan'da hem siyasi hem de toplumsal alanlarda demokratikleşme ve modernleşme hamleleri başlatılır. Bilhassa dönemin başbakanı Yorgos Papandreou, eğitimde çağdaşlaşma çalışmalarına o kadar çok ehemmiyet gösterir ki iktidarı döneminde hem Başbakanlık hem de Milli Eğitim Bakanlığı görevini bizzat kendisi üstlenir (Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης: Κυβέρνησις Γεωργίου Παπανδρέου από 19.2.1964 έως 15.7.1965). Papandreou döneminde eğitim reformları ile ilgili alınan en önemli karar, ders kitaplarının yeniden Dimotiki'de yazılmasıdır (Φ.Ε.Κ Α182/1964: 896). Böylece meclis tarafından verilen anayasal hüküm doğrultusunda, 1964-1965 eğitim-öğretim yılında, tüm okul kitaplarının Dimotiki'de yazılması çalışmalarına başlanır (Zoumpoulákης, 2002: 14). Ortaokul 2. sınıflara yönelik *Roma ve Akdeniz Tarihi* kitabı da Eylül 1965'te Yunan okullarında müfredata alınır. Ancak Temmuz 1965'te Papandreou hükümeti iktidardan düşer (Meynaud, 2002: 120) ve başa geçen sağ görüşlü koalisyon hükümeti bir önceki iktidar tarafından gerçekleştirilen tüm eğitim reformlarını incelemeye alır. Yeni Eğitim Bakanı Stelios Alamanis, kitapları bilimsel yönden kuvvetli bulmasına rağmen içeriğinde ulusal bilinci tehdit edecek ve toplumda infiale sebebiyet verebilecek unsurların olduğunu ifade eder. Böylelikle kitapların okullardan toplatılmasına karar verilir (Η Ημέρα, 11.11.1965: 1).

Okullardan geri çekilen kitaplar arasında ortaokul 2. sınıflar için hazırlanan *Roma ve Akdeniz Tarihi* adlı kitap da bulunmaktadır. Söz konusu kitap, daha önce sağ görüşlü gazeteci

²⁷ İç savaş boyunca Yunanistan, Soğuk Savaş mücadelesine sahne olan kilit bölgedir. Ve kuzeydeki üç komşusu, Arnavutluk, Yugoslavya ve Bulgaristan, komünizm yönetimi altına girmiştir.

olan Savvas Konstantopoulos'un *Apogevmatini* (Akşamüstü) gazetesinde yazdığı bir makalede de ağır bir dille tenkit edilmiştir. Konstantopoulos, "*Ortaokullarda Yunan tarihinin tahrif edilmesi suçunu işleyenleri kınıyoruz*" (Απογευματινή, 9.10.1965: 1) başlıklı köşe yazısında kitabın başlığı ve içeriği hakkında çeşitli eleştiriler ortaya koyar. Örneğin kitabın başlığının Roma ve Bizans Tarihi yerine Roma ve Akdeniz Tarihi ibaresiyle kullanılması ciddi bir sorun kabul edilir. Bu türden bir başlık, Bizans'ı Roma İmparatorluğu içine dâhil ettiğinden Yunan tarihinde Bizans "yabancı organ" gibi algılanmaktadır. *Roma ve Akdeniz Tarihi* kitabında Antik Dönem, Bizans Dönemi ve Çağdaş Dönem arasındaki tarihi bütünlük sağlanamadığı için Yunan ulus tarihinin süreklilik tezi de böylelikle çürütülmüş olmaktadır. Kitabın *Bizans İmparatorluğunun yıkılması ve Çağdaş Yunan Tarihinin Başlangıcı* bölümünde verilen bilgiye göre "*İstanbul'un Haçlılar tarafından fethi ile Frenk hâkimiyet dönemi başlar (1204-1261) ve devlet başsız kalır. Çünkü bir devletin başkentini kaybetmesi demek onun aynı zamanda başsız kalması ve hâkimiyetinin son bulması anlamına gelmektedir. İşte bu şekilde Roma geleneğinin zinciri son bulmuş ve tamamen Yunan unsurlarını barındıran irili ufaklı devletçikler varlık göstermiştir*" (Καλοκαιρινός, 1965: s. 271-272). Atina Üniversitesi tarafından yoğun eleştiri oklarına tabi tutulan (Καθημερινή, 13.11.1965: 5-6) bu bilgide, Bizans'ın Roma İmparatorluğu'nun son dönemi olduğu vurgusu, Yunan tarih inşasını sarsmıştır. Atina Üniversitesi'nin, *Kathimerini* (Günlük) gazetesinde kitapla ilgili yaptığı madde madde açıklamalarda, Kalokairinos'un Bizans ile ilgili verdiği bilgi asılsız bir iddiadan başka bir şey değildir. Yazar, kitapta Bizans'ı Roma döneminden ayırmadığı için Bizans İmparatorluğu'nun yıkılışını 1453 değil 1204 olarak göstermiştir. Böylesi bir durum da tarihin sürekliliğine gölge düşüren ve milli bilincin tahrifatına neden olan bir sonuç ortaya koymuştur.

Kitapla ilgili yapılan ağır eleştirilerden bir diğeri de İstanbul'un fethinin sadece yarım sayfalık anlatımla geçiştirilmesidir (Μεσημβρινή, 23.10.1965: 1). Öte yandan kitapta Türkler, Bizans surlarını aşarak İstanbul'u fethetmiş gösterilmektedir. Bu türden bir bilgi, Yunan ulus bilincinde, milli kahramanların yeterli düzeyde yüceltilmemesi anlamına gelmektedir. Zira Yunan resmi tarihyazımında Türklere karşı canla başla savaşan Bizans askerleri, Türklerin unutulmuş gizli bir kapıdan (kerkoporta) girmesi sonucunda şehri teslim etmişlerdir (Καθημερινή, 1965: 6). Kitap, ulusun milli düşmanı sayılan Türkleri yeteri kadar kötü göstermediği gibi üstüne üstlük onları kusursuzlaştırmıştır. Nitekim romantizmin etkisi altında kalan ulusçu Tarihyazımlarında, devletin birliğini güçlendirmek için asırlık bir düşman yaratılır

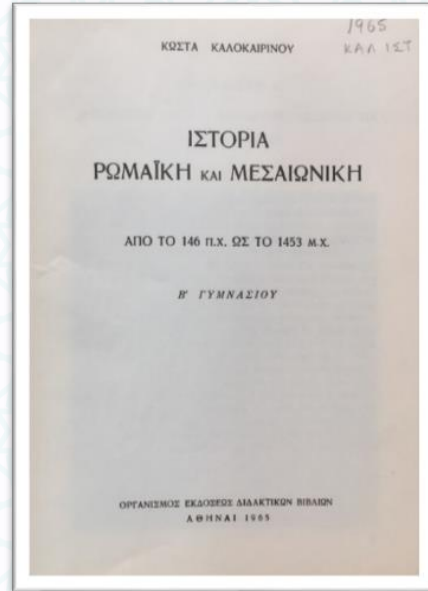
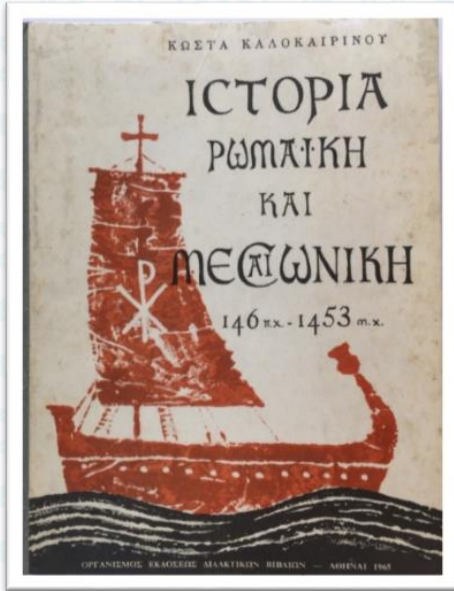
ve yaratılan bu düşmana milli varlığı tehdit edici bir görev verilir. Bu düşman ya ulusun topraklarında gözü olan ya da ulusun fetihlerini engellemeye çalışan bir rodedir (Αθανασιάδης, 2015: 167). Oysa kitapta Türkler, aşılması zor kabul edilen surları aşarak İstanbul'u fethetmiştir. Böylece düşmanın yenilmez gücü ve cesareti Yunanlar tarafından da onaylanmaktadır.

Roma ve Akdeniz Tarihi kitabı, ulusun düşmanlarını yeterince tehditkâr ve tehlikeli göstermemiştir. Neticede 1960'ların Yunanistan'ında ulusun varlığını tehdit eden düşman, sadece Türkler değildir. Çünkü o dönemde Balkan coğrafyasında kapitalizm ile yönetilen tek ülke Yunanistan'dır. Yunanistan'ın kuzey sınırındaki demir perde ülkeleri, örneğin Arnavutluk, Bulgaristan ve Yugoslavya, sadece farklı etnik topluluklar olmayıp aynı zamanda ayrı toplumsal sınıflardır. Sosyalizm ve kapitalizm sınırlarının net çizildiği 60'lı yıllarda Yunanistan'ın savunma stratejisini "Doğu'dan gelen tehlike" (Heraclides, 2003) üzerine değil de "kuzeyden gelen tehlike" üzerine şekillendirmesi bu endişenin en net kanıtıdır. Sırp ve Bulgarlar, aynı Türkler gibi "asırlık düşman" algısına yerleştirilmek zorundadır. Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde Yunan dış politikası düşmanlarını yeniden düzenlemiştir. Öyle ki Şubat 1952 tarihinde NATO'da Yunanların müttefiki olan Türkler, (Κατσάνας, 2013: 51) artık Yunan devleti kademesinde, Kıbrıs olaylarına kadar, baş tehlike görülmezler. Yunan devletinin kolektif belleğe yerleştirmek istediği en büyük tehlike, dönemin şartları düşünüldüğünde, kuzey komşularıdır. Böyle bir devlet politikası da bilhassa okul kitaplarında bu görüşe ayak uyduracak bilgilerin verilmesini gerekli kılmıştır. Fakat Kalokairinos'un kitabında Yugoslavlar, Balkan coğrafyasında Türklere karşı verdiği mücadeleler sebebiyle kahramanlaştırılmıştır: "*Balkanlar'da büyük bir Ortodoks devlet vardı. Bu devlet 1336 yılında kendini Sırpların, Yunanların, Bulgarların ve Arnavutların imparatoru ilan eden Stefan Dusan'ın Sırp devletiydi. Dusan, yerel otoritelerin kurulmasıyla dağılan Balkanlar'ı tek bir Ortodoks imparatorluğu çatısı altında toplamak istiyordu. Ansızın ölmesi sonucunda da bu düşü gerçekleştirilemedi*" (Καλοκαιρινός, 1965: 288). Öte yandan Kalokairinos, tarihi süreçte yaşanan savaşları ulusal çatışmalar olarak sunmayıp bir sınıf mücadelesi gibi göstermiştir. Marksizm etkisi olarak yorumlanan bu durum, ulusun bütünlüğüne de gölge düşürmektedir (Αθανασιάδης, 2015: 178).

Resmi otoriteler, Kalokairinos'un, *Roma ve Akdeniz Tarihi* kitabında, Balkanları Türklerin elinden kurtarmak isteyen Dusan'ı yücelttiği görüşündedir. Oysa Yunanlara göre Dusan, Sırp topraklarını genişletmeye dayalı bir irredenta politikası sürdürmüştür. Kitapta

yaratılan bu ters algı, 60'lı yıllarda Yunanistan'ın azınlık politikalarında ciddi sıkıntılar oluşturur. Bilhassa Makedonya toprakları üzerinde yaşayan farklı etnik gruplar ile ilgili meselelerin çözümünde yanlış bir rota çizmiştir (Κατσάνοϋ, 2013: 162). Nitekim 1960'ların başında Yugoslavya, Yunanistan'da Makedon Slavların yaşadığını iddia etmiş²⁸ Yunanlar ise Makedon azınlık diye bir grubun olmadığını, bahsi geçen grubun Yunan olduğunu savunmuştur. Bu taannüt, Yunan dış politikasında Yugoslavya'nın Makedonya topraklarında hak talebi şeklinde algılanmıştır (Αθανασιάδης, 2015: 169-170). Kalokairinos'un kitabında Dusan'ın övülmesi de Sırpaların Balkanlar politikasındaki yayılcılığını temize çıkartmak demektir. Oysa Yunanistan'ın Yugoslavya ile yaşadığı Makedon azınlık meselesi, o dönem çözümü zor kabul edilen siyasi bir krizdir (Κατσάνοϋ, 2013: 161-175).

Şekil 2. Kostas Kalokairinos, Roma ve Akdeniz Tarihi, 1965 (E.Λ.Ι.Α Okul Kitapları Arşivi)

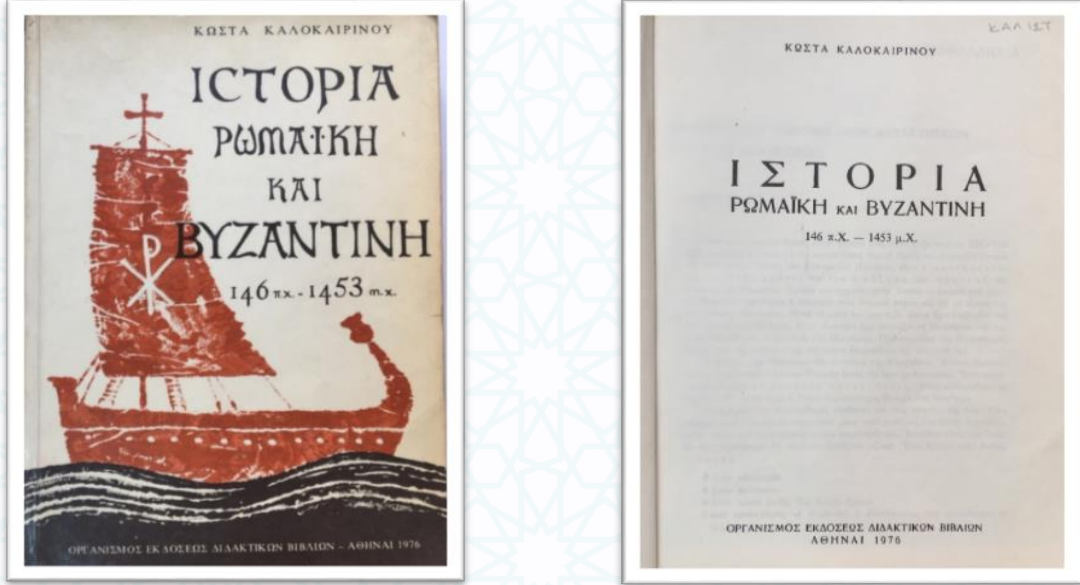

Neticede Kalokairinos'un, *Roma ve Akdeniz Tarihi* kitabını pedagojik açıdan olumlu bulan inceleme kurulu, kitabın içeriğinde ulusal ve toplumsal öğelerin eksik olduğunun da altını çizer. Yunanistan'da milliyetçi çevrelerin ısrarlı mücadelesi ve itirazları karşısında dönemin başbakanı Stefanos Stefanopoulos, 10 Kasım 1965 tarihinde, Kalokairinos'un *Roma ve Akdeniz Tarihi* kitabının okullardan toplatılmasına dair meclis kararını onaylar. Ancak Yunanistan'da diktatörlük sona erdikten iki sene sonra, 1976 yılında düzenlenen eğitim reformu ile Kalokairinos'un kitabı muhteviyatında esaslı değişiklikler yapılarak lise ders müfredatına

²⁸ Nitekim istatistiki verilere göre 1918-1940 yılları arasında Yunanistan'da Makedonca konuşan Slavların sayısı 85.617 civarındadır. Ancak büyük bir çoğunluğu Yunanistan'ın İç Savaş yıllarında bu topraklardan ayrılmak durumunda kalmıştır. (Μαυρογορδάτος, 2018: 233)

yeniden alınır. Öncelikle kitabın başlığı *Roma ve Bizans Tarihi* (Καλοκαιρινός, 1976) olarak değiştirilmiş ve 1965 yılına ait tüm eleştiriler göz önünde bulundurularak içerik tekrardan düzenlenmiştir.²⁹

Şekil 3. Kostas Kalokairinos, *Roma ve Bizans Tarihi*, 1976 (E.Λ.Ι.Α Okul Kitapları Arşivi)

Yunanistan’da hükümetlere bağlı olarak değişen okul kitapları, temelde eğitim reformları şeklinde üstü örtülmeye çalışılmış ideolojik bir mesele gibi algılanmaktadır. Yunan devletinin ideoloji ve eğitim ilişkisinde fonksiyonel bir görev üstlendiği, makale içinde yer alan örnekler düşünüldüğünde, göz ardı edilemez. Tarihçi Sia Anagnostopoulou, Yunan siyasetinin eğitim alanındaki direkt müdahalesini eleştirdiği makalesinde, çağdaşlaşma ve batı semptomlarının sıklıkla vurgulandığı Yunanistan’da, siyasetçilerin tarih yazma gayretinde olmasını son derece yanlış bulur. Tarihin politika malzemesi olmadığını, bir bilim olduğunun altını çizen Anagnostopoulou, politikacıların değil tarihçilerin tarihi yazmaları gerektiğini hatırlatır (Αναγνωστοπούλου, 2002: 57). Yunan tarihçinin bu eleştirisi, Panhellenik Sosyalist Hareket Partisi (PASOK) döneminde okullara dağıtımı yapılmadan yasaklanan lise tarih kitabı ile yakından alakalıdır. 27 Nisan 2002 tarihinde Güney Kıbrıs Eğitim Bakanı Ouranios Ioannidis, Çin’e yaptığı diplomatik gezi sırasında, Yunan Eğitim ve Din Bakanı Petros Efthimiou’ya lise 3.

²⁹ Bu düzenlemeler içinde en dikkat çekici olanı 1965 basımında yarım sayfa olan İstanbul’un fethinin 1976 eğitim düzenlenmesi sonrasında dört sayfaya çıkarılmasıdır (Καλοκαιρινός, 1976: 384-388).

sınıf tarih kitabına yönelik bir takım şikâyetlerde bulunur. Yorgos Kokkinos tarafından hazırlanan *Modern Tarih* adlı ders kitabında EOKA³⁰ ile ilgili “ultra muhafazakâr” ifadesinin kullanılması Güney Kıbrıs Eğitim Bakanı İoannidis’i rahatsız etmiştir. İfadeyi küçümseyici bulan İoannidis’in şikâyeti üzerine Yunan Eğitim ve Din Bakanı, kitabın yazarını anti-milliyetçi, kitabı da Yunan ulus bilincini yıkıcı olarak addeder. Eğitim Enstitüsüne³¹ verdiği emirle kitabın incelenmesini talep eder. Ancak dönemin muhalif kanadı olan Yeni Demokrasi Partisi’nin (Nea Dimokratia) milletvekilleri, kitabın içeriğindeki ifadelerin düzeltilmesinin yeterli olmayacağını, tamamen okullardan geri çekilmesi gerektiğini belirtir. Muhalefetin sert tepkileri üzerine 15. 06. 2002 tarihinde Yorgos Kokkinos’un lise 3. sınıflar için hazırladığı *Modern Tarih* kitabı, okullara gönderilmeden geri çekilir (Αθανασιάδης, 2015: 104). Tarihçi Sia Anagnostopoulou tarafından kitabın geri çekilme hadisesi, eğitimin Dışişleri Bakanlığının elinde oyuncak olması olarak yorumlanır (Αναγνωστοπούλου, 2002: 57).

Yunan tarihçi Antonis Liakos, salt gerçeğin peşinde olan akademik tarihin çoğu zaman popüler tarih ile tezatlık oluşturabileceğini ifade eder. Liakos’a göre Yunan tarih kitaplarının da eğitim ve siyaset ikileminde bocalaması, akademik tarih ile popüler tarih arasındaki mesafeden kaynaklanmaktadır. Fikir ayrılığından doğan bu karşıtlık sonucunda, akademik tarih ve popüler tarih, birbirinden farklı görüşleri ortaya koyarak çatışma yaşayabilmektedir. Ekseriyetle okul kitaplarını yazan tarihçiler, Tarih metodolojisini takip ettikleri için daha çok akademik gerçekleri yazmaya meyillidirler. Öte yandan söz konusu tarihçiler, devlet ideolojisine ve kolektif bellekte inşa edilen tarihi bilgilere de aykırı olmamak durumundadırlar. Bu sebeple okul kitapları, hem akademik tarih hem de popüler tarih ile belli bir dengede içeriklerini oluştururlar. (Το Βήμα, 12. 05. 2002: Α/63). Yunanistan’da akademik tarih ve popüler tarih arasında kalan bir diğer ders kitabı, 2007 yılında olaylı bir tartışmayla kamu gündemine taşınmıştır. Selanik Aristoteles Üniversitesi’nde öğretim üyesi olan Maria Repousi’nin ilkökul 6. sınıflar için yazdığı *Çağdaş Dönemler* adlı kitabı, Yunanistan’da devletin ideolojik sansürüne takılan son örneği oluşturmuştur.

³⁰ EOKA (Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü), Kıbrıs Rumları tarafından 1 Nisan 1955 tarihinde Kıbrıs’ta kurulan silahlı bir örgüttür.

³¹ 1964 yılında Yorgos Papandreou hükümeti döneminde kurulan Eğitim Enstitüsü, Yunanistan Milli Eğitim ve Din Bakanlığı’na bağlı danışma kurulusudur. Kurul üyeleri arasında tarihçiler, felsefeciler, filolog ve pedagoglar bulunmaktadır. Temel ilkeleri arasında Yunan eğitim reformlarının düzenlenmesi ve okul kitaplarının hazırlanması gelmektedir.

Eylül 1996 seçimleriyle Yunan hükümetinin başına geçen PASOK lideri Kostas Smithis, yönünü Avrupa'ya dönmüş revizyonist bir siyasetçi görüntüsündedir. Yunanistan'ın batılılaşma ve modernleşme veçhesinde Batı'nın tüm kurumlarıyla rol model alınmasını ülke çıkarları açısından gerekli görür. 1996-2004 yılları arasında yürüttüğü hükümet başkanlığı görevinde de temel hedefi, Yunanistan'ın Avrupalı bir görünüm kazanmasıdır. Zira 2002 yılında avro bölgesine dâhil olan Yunanistan, artık Avrupa'nın merkez çekirdeğine inmiş bir Batı ülkesi konumunda düşünülmektedir. Gene 2004 yılında Olimpiyat Oyunlarının başkent Atina'da yapılacak olması Avrupa'nın da Yunanistan'a ekonomik, kültürel ve toplumsal bağlamda tam güveni şeklinde yorumlanır. Yunanistan'ı Batı ayarında bir ülke olduğu konusunda güdüleyen bu iki siyasi gelişme, ülkede düzenlenmesi planlanan yeni reformların da habercisi niteliğindedir. Eğitim reformları içinde ele alınan okul kitaplarının değiştirilmesi fikri, halkın Avrupalı kimliğinde tereddüt yaşamadığı bu dönemde, itirazsız ve kolayca da uygulamaya sokulabilir görünmektedir. Böylece 2003 yılında Yunanistan'da Eğitim Enstitüsü tarafından ilkökul düzeyindeki ders kitaplarının değiştirilmesi kararı alınır. Okul kitaplarının yazarlarının belirlenmesi ile birlikte 56 ilkökul kitabının yeniden yazılması çalışmaları da böylelikle başlatılmış olur.

Ancak Yunanistan'da 7 Mart 2004 tarihinde yapılan genel seçimlerde Yeni Demokrasi Partisi (Nea Dimokratia) başkanı Kostas Karamanlis, hükümeti kurma göreviyle yetkilendirilir. Yeni kurulan hükümet tarafından Milli Eğitim ve Din Bakanlığına atanan Marietta Giannakou, Yunan eğitim sisteminde milat kabul edilecek bir emsal karar alır. Bu karara göre, bir önceki hükümet zamanında onaylanan ders kitapları yeni eğitim-öğretim yılında da okullarda okutulacaktır. Bakan Giannakou, böyle bir karar almasındaki gerekçeyi kurumsal devamlılığı sürdürme isteği biçiminde açıklamıştır. Bakana göre hükümetlerin değişimi, kurumsal yapının bozulmasına gerekçe teşkil etmemelidir (Ημερήσια, 22-23.09.2007: 24). Oysa beyan edilen gerekçenin arka planında eski hükümetin 56 yeni kitap için Avrupa Birliğinden eğitim ödeneği alması ve kitapların basılmaması durumunda bu paranın geri iade edilmesi yükümlülüğü bulunmaktadır (Αθανασιάδης, 2015: 48). Gerekçe ne olursa olsun neticede PASOK döneminde okutulması kararlaştırılan ders kitaplarının yeni siyasi dönemde de aynen devam ettirilmesi hususunda mutabık kalınır. Bu kitaplardan biri de ilkökul 6. sınıflar için hazırlanan *Çağdaş Dönemler* (Ρεπούση, 2006) adlı tarih kitabıdır.

Bakan Giannakou, Mart 2005 tarihinde 56 kitabın basılmasını onaylar. Kitapların basım aşamasında Eğitim Enstitüsü'nde görev yapan bazı uzmanlar, ilkokul 6. sınıflar için hazırlanan tarih kitabının içinde sıkıntılı ifadelerin bulunduğunu, bu nedenden dolayı kitabın yeniden incelenmesi gerektiğini belirten bilgiyi bakanlığa iletir.³² Ancak Bakan Giannakou kitapların basılması için verdiği kararı değiştirmez. Böylece 2006-2007 eğitim-öğretim yılı başında tüm kitapların okullara dağıtımı da gerçekleştirilmiş olur. Fakat Maria Repousi ve ekibi tarafından hazırlanan ilkokul 6. sınıf tarih kitabının içeriği hakkındaki olumsuz yargılar bir süre sonra sadece eğitimcilerin değil toplumun her kesiminden vatandaşın da dâhil olduğu büyük bir kavgaya dönüşür. İlkokul 6. sınıflar için hazırlanan *Çağdaş Dönemler* kitabı pedagojik açıdan ilkokul çocuklarına uygun bulunmuş olsa da, kitabın ulusal geçmiş, ulusal bilinç ve ulusal kimlik konularında yetersiz olduğu düşünülmüştür. Örneğin kitapta ulusal kimliğin inşasında önemli görev üstlenen şanlı zaferler ve travmalar yeterli ölçüde yer almamıştır. Yunanların Osmanlı'ya karşı bağımsızlığını kazandığı 1821 Mora İsyanı, *Büyük İsyân* konu başlığı altında ulusun şanlı zaferi olarak sadece 26 sayfada anlatılmıştır (Περούση, 2006: 38-64). Oysa bir önceki kitapta aynı konuya 79 sayfada yer verilmiştir (Ακτύπης, 1997: 87-166). Öte yandan Yunan tarihinde travma ile özdeşleşen ve Helenizm'in Anadolu topraklarındaki sonu sayılan Küçük Asya Bozgunu ve İzmir yangını hadisesi, kitabın 4. bölümünde şu ifadelerle anlatılır: “*Binlerce Rum gemilere binip Yunanistan'a gitmek için İzmir limanında birbirlerini itip kakmıştı*” (Περούση, 2006: 100).

Yunan toplumunda büyük infiale neden olan “itişip kakışmak” kelimesi, toplumun büyük bir kesiminden tepki gördüğü gibi birçok tarihçi de kitapla ilgili temel eleştirisini bu betimleme üzerinden yapar. Örneğin tarihçi Kostas Fotiadis, Yunan tarihi için dramatik bir sahnenin böyle gelişi güzel ve basite indirgenmiş tarzda ifade edilmesini oldukça yanlış bulur. Fotiadis'e göre bu türden bir anlatım Yunan çocuklarının belleğinde yazın tatile gitmek için gemilere binen yoğun kalabalıkla aynı algıyı oluşturacaktır (Αθανασιάδης, 2015: 67). Özetle *Çağdaş Dönemler* kitabı ne ulusun şanlı tarihinden görkemli cümlelerle ne de travmalarından trajik ifadelerle bahsetmektedir. Bu zamana kadar Yunan ulus bütünlüğünün sağlayıcısı sayılan “Öteki”ye, *Çağdaş Dönemler* kitabında hiçbir yer verilmemiştir.

³² Eğitim Enstitüsü, Maria Repousi'nin tarih kitabı dışında, Edebiyat ve Din Bilgisi kitaplarına da çeşitli müdahaleler yapmıştır. Ancak Maria Repousi kitabıyla ilgili gazeteye verdiği beyanatta, Eğitim Enstitüsü'nün ideolojik baskılarına maruz kaldığını belirtmiştir (Ημερήσια, 25-26.09.2004: 26).

İlkokul 6. sınıf tarih kitabı toplumun muhafazakâr ve dindar çevreleri tarafından da yoğun eleştirilere maruz kalır. Bilhassa Yunan kilisesi, kitabın Helenizm ve Ortodoksluk köprüsünü kurmadığını, Yunan ulus kimliğinde en önemli halka sayılan bu bileşenden kati suretle bahsetmediğini ifade eder. Yunan ulusunun bağımsızlığını temsil eden 1821 Mora İsyanında kilisenin rolüne hiç değinilmemiştir. Yine Yunan tarihinde din şehidi görülen Patrik V. Grigorios'un 1821 İsyanından dolayı II. Mahmut tarafından asılması konusuna hiç girilmemiştir. Kitap, Osmanlı hâkimiyeti döneminde³³ kilisenin Yunan ulusunu birleştirici etkisini yeteri kadar vurgulamadığı için Atina Piskoposlar Meclisinden de ağır eleştiriler alır. Dönemin Atina Başpiskoposu Xristodoulos, kilisenin Yunan isyanındaki katkısının göz ardı edilemeyeceğini ifade eder. Xristodoulos'a göre, kilise ve ulus birlikteliğinin en açık ispatı sayılan Aya Lavra'yı³⁴ olmamış gibi göstermek ulusu yanıltmaktan başka bir şey değildir. *Çağdaş Dönemler* adlı kitap için "utanç verici" ifadesini kullanan Xristodoulos, tarihi kimsenin istediği gibi değiştiremeyeceğinin ve kitabın modernleşme kisvesi altında tarihi gerçekleri saptırdığının altını çizer (Ημερήσια, 15.5.2007: 39). Böyle bir ders kitabı Türkiye'nin Yunanlara karşı yaptığı tüm "suçları" da temize çıkarmaktadır (Αθανασιάδης, 2015: 71).

Sosyal medyanın revaçta olduğu bir dönemde ortaya çıkan bu tartışma daha önceki örneklerden farklı olarak kitabın sadece siyasi değil aynı zamanda toplumsal kriz olarak yayılmasına da olanak sağlar. *Çağdaş Dönemler* adlı kitabın toplum içinde yarattığı büyük kavga çözümsüz bir yol alırken bakan Giannakou tüm ağır eleştirilere ve baskılara rağmen tarih kitabının okullardan geri çekilmeyeceğini açıklar. 2007-2008 eğitim-öğretim yılında da *Çağdaş Dönemler* kitabı müfredatta yerini alacaktır. Oysa yapılan anketlerde toplumun %45'i kitabın hiç vakit kaybedilmeden toplatılması yönünde fikir beyan etmiştir.³⁵ Eğitim ve Din Bakanlığının bu tavrı, 16 Eylül 2007 tarihinde, yani okulların açılmasından bir hafta sonra, Yunanistan'da gerçekleşen genel seçimlerde Giannakou'yu bakanlıktan düşürür. Her ne kadar genel seçimleri Yeni Demokrasi Partisi kazanmış olsa da Giannakou halk oylaması ile belirlenen milletvekili

³³ Kitaba getirilen bir başka önemli eleştiri de 400 yıllık Osmanlı hâkimiyetini Turkokratia kelimesiyle belirtmemesidir. Pejoratif manada kullanılan ve karanlık çağ olarak tanımlanan Turkokratia yerine kitapta Osmanlı Hâkimiyet Dönemi ifadesi kullanılmıştır.

³⁴ 1821 Mora İsyanının Aya Lavra kilisesinde bir papaz (Paleon Patron Germanos) tarafından başlatıldığına yönelik ulus miti.

³⁵ Yunanistan'da yapılan anket bilgilerine göre Yunan vatandaşlarının %36'sı kitabın büyük değişiklikler yapılarak okutulması yönünde fikir beyan etmişlerdir. Sadece %7'lik kesim kitabın okullarda okutulmasını desteklemiştir (Αθανασιάδης, 2015: 53).

seçimlerinden oy alamaz. Halk, *Çağdaş Dönemler* kitabına karşı koruyucu bir refleks geliştiren Giannakou'yu sandıkta cezalandırır.³⁶

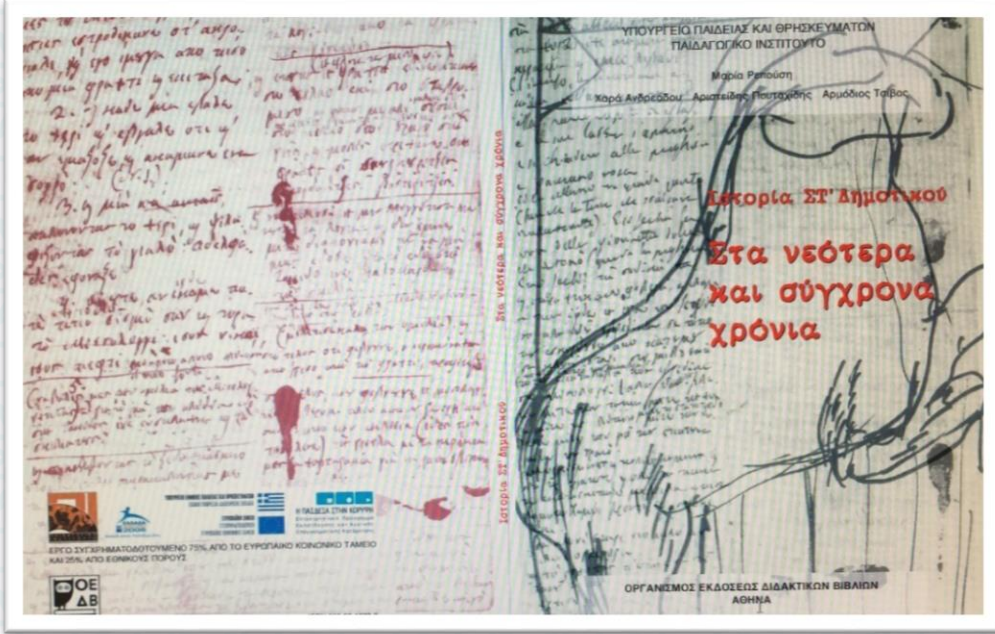
Tüm partiler gibi Giannakou'nun üyesi olduğu Yeni Demokrasi Partisi de kitabın aleyhinde bir tutum sergilemiş ve Eylül 2007'de kitabın okullarda okutulmayacağına bilgisini vermiştir. *Çağdaş Dönemler* kitabı, 2007-2008 eğitim-öğretim yılında devlet tarafından okullardan geri çekilir. Eylül 2007 seçimlerinden sonra Milli Eğitim ve Din Bakanlığına atanan Yeni Demokrasi Partisi milletvekillerinden Evipidis Stilianidis, kitabın yeni dönemde okullarda okutulmayacağına dair kararı gazetelere verdiği beyanatta şu şekilde açıklar: *"İlkokul 6. sınıf Çağdaş Dönemler adlı tarih kitabının içeriğinin uygun olmaması sebebiyle okullardan geri çekilmesine karar verilmiştir. Çağdaş Dönemler tarih kitabının yerine bir önceki dönemde müfredatta olan tarih kitabının geçici bir süre okutulması kararlaştırılmıştır"* (Ελεύθερος Τύπος, 26.09.2007: 2-4).

Maria Repousi'nin *Çağdaş Dönemler* adlı tarih kitabı, 21. yüzyıl başlarındaki Yunanistan'da, egemen olan siyasi anlayışın analizi konusunda kilit bir rol üstlenmektedir. Sadece eğitimcilerin ve siyasilerin değil aynı zamanda toplumun her kesiminden vatandaşın da dâhil olduğu bu kavga'nın özünde 80'li yılların başında PASOK hükümeti ile ortaya çıkan milli ve yerli olma ideolojisi bulunmaktadır. PASOK iktidarının ilk dönemini oluşturan Andreas Papandreou hükümeti, siyasal argümanlarında halkçılığı kullanmış ve bu anlayış da Yunanların ulusal kimliklerinde daha konservatif ve içe dönük bir etki yaratmıştır. Öte yandan dünya tarihi açısından milat sayılan 1989 yılı, Doğu Bloğunun çökmesiyle birlikte, ulusal kimliklerde yeni tanımlamaların başlamasına da sebebiyet vermiştir. Balkanlar üzerindeki bu çözümlenin Yunanistan'ı etkilememesi için Yunan siyasiler bilhassa milliyetçiliği koruyucu birer kalkan olarak kullanmıştır. Bu nedenle geçmişe özlem, atalarına bağlı bir Yunan toplumu oluşturma, Yunanların savaşıç erdemlerinin ön plana çıkarılması gibi birçok tarihi sembol belli kutsiyetlere sahip olmuştur. Örneğin 1922 İzmir Olayları, Yunanların kolektif belleğinde sadece yitirilen bir şehir olmaktan çıkmış, özlenen, geçmişini barındıran ve en ufak ayrıntısına kadar öğrenilmek istenen milli bir sembole dönüşmüştür (Λιάκος ve Γαζή, 2011: 12-13). Bu noktada PASOK'un ikinci dönemi olarak nitelendirilebilecek Kostas Smithis ve modernleşme çabaları, 2006 yılında Maria Repousi'nin *Çağdaş Dönemler* adlı kitabında net bir şekilde ortaya konulmuştur. Ancak

³⁶ Eylül 2007 seçimlerine kadar ilk sıralarda milletvekili seçilen Giannakou, ilk defa seçimlerde halktan oy alamamış, hatta milletvekili olma barajını dahi geçememiştir (Ημερήσια, 22-23.09.2007: 24).

tarihin duygusalıktan uzak, akademik tarih anlayışıyla ve sadece gerçekler üzerinden yorumlanma gayreti, önceki benzer örneklerde olduğu gibi yine başarısız bir teşebbüs olarak yarıda kalmıştır.

Şekil 4. Maria Repousi, Çağdaş Dönemler, 2006 (E.Λ.Ι.Α Okul Kitapları Arşivi)

Sonuç

Toplumsal düzenin kurucusu ve savunucusu olan devlet, siyasal iktidarını meşrulaştırmak ve kendi ideolojisini ulus üyelerine aktarmak için eğitimi birer araç olarak kullanmaktadır. İdeolojik gücü elinde bulunduran devletin, mevcut iktidar ile sağladığı bu otoriter düzen, her şeyden evvel ulus bireylerini vatanına bağlı, ülkesiyle uyumlu, kurallara uyan iyi bir yurttaş haline dönüştürme eğilimindedir. Bu noktada eğitimin temel işlevlerinden biri, mevcut sistemin ve egemen düzenin devamlılığını sağlamak ve yönetimi elinde bulunduran gücün ideolojisine dolaylı ya da doğrudan hizmet etmektir. Devlet de kendi ideolojisini ulusun bireylerine benimsetmek için okullarda okutulan ders kitaplarını kullanır. Zira okullar, erk sahiplerine, devletin ideolojik yapılanmasını eğitim vasıtasıyla aktarabilecekleri kurumsal alt zemini hazırlamaktadır. Okullar, öğretmenler, ders kitapları, ulusal törenler de devletin egemen ideolojisini ulus üyelerine aktaran en önemli iletkenlerdir. Devletin

yönetimini üstlenen siyasal iktidarların değişmesiyle birlikte eğitimin içeriği de kısmen ya da tamamen değişebilir.

Siyasal iktidarların etkisi altında kalan eğitim araçları, toplumun bireylerini sisteme entegre etmesi konusunda tereddüt oluşturduğunda, erk sahiplerinin doğrudan müdahalesine maruz kalabilmektedir. Bu noktada sansür, toplumu kontrol etmenin aracı şeklinde düşünülür. Tarihte birçok farklı ülke örnekleriyle açıklanabilecek bu durumun başka bir yansıması, Yunanistan'da siyasal iktidarların gölgesinde kalmış ders kitaplarında görülmektedir. Mevcut siyasal yapının ideolojisine ters düştüğü için bir önceki hükümetin eğitim reformlarına müdahale edilmesi, ders kitaplarının sansürlenmesi ya da yasaklanması tekrarı sık yaşanmış örneklerdir. Yunanistan'da hükümetlere bağlı olarak değişen ders kitapları, hassaten tarih kitapları, devletin egemenliğini meşrulaştırmak için eğitimi doğrudan kullandığının net göstergesidir.

Kaynakça

- Akın, U. ve Arslan, G. (2014). İdeoloji ve Eğitim: Devlet-Eğitim ilişkilerine farklı bir bakış. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s. 81-90.
- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İletişim.
- Aslan, E. ve Akçalı, A. A. (2007). Kimlik sunumu olarak tarih eğitimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 2007, s. 125-132.
- Benlisoy, F. ve Benlisoy, S. (2002). Milliyetçi tarihyazımı ve az gelişmişlik bilinci: Yunan tarihyazımında geçmiş algıları. *Toplum ve Bilim*, Sayı: 91, s. 242-279.
- Bernheim, E. (1936). *Tarih ilmine giriş: Tarih metodu ve felsefesi*. İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Devlet Basımevi.
- Burke, P. (2006). *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*. İstanbul: Doğu-Batı.
- Carr, H. E. (2002). *Tarih nedir?* İstanbul: İletişim.
- Clogg, R. (1997). *Modern Yunanistan Tarihi*. İstanbul: İletişim.
- Çetin, H. (2001). Devlet, İdeoloji ve Eğitim. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 25, No: 2, Aralık, s. 201-211.

- Echevarria, J. A. (2005). The Trouble with History. *Parameters*, Vol: 35/2, Summer, 78-90.
- Ersanlı, B. (2015). *İktidar ve Tarih. Türkiye’de Resmi Tarih tezinin oluşumu (1929-1937)*. İstanbul: İletişim.
- Ferriman, D. Z. (1911). *Greece and the Greeks*. New York: James Pott & Co.
- Freire, P. (1995). *Ezilenlerin pedagojisi*. İstanbul: Ayrıntı.
- Fromm, E. (2014). *İtaatsizlik üzerine*. İstanbul: Say.
- Gellner, E. (2008). *Uluslar ve Ulusçuluk*. İstanbul: Hil.
- Η Έκθεσις-Καταπέλτης της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών δια το επιμάχον βιβλίον: Ιστορία Ρωμαϊκή και Μεσαιωνική 146 π.Χ – 1453 μ.Χ [Atina Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin tartışılan Roma ve Akdeniz Tarihi kitabıyla ilgili ağır yazısı]. (1965, Kasım 13). *Καθημερινή*, Έτος 47, Αριθμός 16326, s. 5-6.
- Hall, S., Lumley, B., MC Lennan, G. (1985). *Siyaset ve İdeoloji “Gramsci”*. Ankara: Birey ve Toplum.
- Heraclides, A. (2003). *Yunanistan ve Doğu’dan gelen tehlike Türkiye. Türk-Yunan ilişkilerinde çıkmazlar ve çözüm yolları*. İstanbul: İletişim.
- Hobsbawm, E. J. (1993). *1780’den günümüze Milletler ve Milliyetçilik. Program, mit, gerçeklik*. İstanbul: Ayrıntı.
- Howard, M. (1982). The lessons of History, *The history teacher*, Vol: 15, No: 4, August, s. 489-501.
- Illich, I. (2006). *Okulsuz toplum*. İstanbul: Roman.
- Koulouri, C. (2011). From antiquity to Olympic revival: sports and greek national historiography (nineteenth-twentieth centuries), Eleni Fournaraki and Zinon Papakonstantinou, *Sport, bodily culture and classical antiquity in Modern Greece*, London and (s. 10-48). New York: Routledge.
- Lenin V. I. ve Stalin, J. V. (2013). *Marksizm ve ulusal sorun*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Meynaud, J. (2002). *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα [Yunanistan’da siyasi güçler]*, τόμος Α: 1946-1965. Αθήνα: Σαββάλας.
- Özlem, D. (2012). *Tarih felsefesi*, İstanbul: Notos.
- Poulantzas, N. (1982). *Political power and social classes*. London: Verso.
- Renan, E. (1993). Τι είναι έθνος; [Ulus nedir?]. *ο Πολίτης*, τεύχος 121, Ιανουάριος-Μάρτιος 1993, s. 32-38.

Ritter, H. R. ve Horn T. C. R. (1986). *İnterdisciplinary History: A Historiographical review. History 77, May, s. 427-448.*

Αθανασιάδης, Χ. (2015). *Τα αποσυρθέντα βιβλία: Έθνος και σχολική ιστορία στην Ελλάδα, 1858-2008 [Toplatılan kitaplar. Yunanistan'da ulus ve okul kitapları, 1858-2008].* Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Ακτύπης, Δ., Βελαλίδης, Α., Καΐλα, Μ., Κατσουλάκος Θ., Παπαγρηγορίου, Γ. ve Χωρεάνθης, Κ. (1997). *Στα νεότερα χρόνια, Ιστορία ΣΤ Δημοτικού [Çağdas dönemler, ilkokul 6 Tarih kitabı].* Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Αναγνωστοπούλου, Σ. (2002). Η Ιστορία γράφεται από τους ιστορικούς ή από τον υπουργό Παιδείας; [Tarihi tarihçiler mi yazar yoksa Eğitim Bakanı mi yazar?]. *Ο Πολίτης*, τεύχος 99, Απρίλιος, s. 56-58.

Αντωνιάδης, Σπ. (1860). *Στοιχειώδης Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, [Antik Yunan Tarihi].* Αθήνα: Κωνσταντίνου Λαμπρινίδου.

Απεσύρθη η ιστορία Παπανούτσου από όλα τα σχολεία του κράτους, [Tüm devlet okullarından Parapanoutsou'nun tarihi geri çekildi]. (1965, Kasım, 11). *Η Ημέρα*, Έτος Β, Αριθμός 499, s. 1.

Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, Κριτικό σημείωμα Γαλατείας Καζαντζάκη. Ζ. Παπαντωνίου 'Τα Ψηλά Βουνά', Αρχείο Βάρναλη, φάκελος 71, υποφάκελος 3 [Varnalis Arşivi, Galateia Kazancaki'nin Z. Parantonionun Yüksek Dağlar kitabıyla ilgili eleştiri notları, dosya no: 71/3].

Δημαράς, Α. (1980). Προθέσεις των πρώτων κυβερνήσεων Βενιζέλου (1910-1913) στα εκπαιδευτικά [İlk Venizelos hükümetinin eğitimdeki hedefleri]. *Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή του [Venizelos ve dönemi ile ilgili araştırmalar].* Αθήνα: Φιλιππότη, s. 21-47.

Διαλεκτικά... [Diyalektik...]. (1965, Ekim 23). *Μεσημβρινή*, Έτος Ε, Αριθμός 1239, s. 1.

Διδακτικά βιβλία [Ders kitapları]. (1918, Ağustos 31). *Εμπρός*, Έτος 22, Αριθμός 7860, s. 2.

Επανέρχεται ο Χριστόδουλος για το βιβλίο ιστορίας [Tarih kitabı için Hristodoulos konuyu yeniden gündeme getiriyor]. (2007, Mayıs 15). *Ημερήσια*, Έτος 606, Αριθμός 17839, s. 39.

Ζουμπουλάκης, Σ. (2002). Ο Πολιτιστικός ριζοσπαστισμός της δεκαετίας του 60» [Altmışlı yıllarda siyasi radikalizm]. *Ο Πολίτης*, τεύχος 99, Απρίλιος, s. 12-15.

Η Εκκλησία δεν δικαιούται να μετέχη οργανώσεων προς έλεγχο της κυβερνήσεως [Kilise, hükümeti kontrol etmek için örgütlere katılma hakkına sahip değildir]. (1919, Haziran 8). *Πατρίς*, Έτος 29, Αριθμός 9035, s. 4.

- Η Ρεβάνς [Rövanş]. (1922, Nisan 30). *Συνάδελφος*, Έτος Α, Αριθμός: 35, σ. 1.
- Η στάσις της κυβερνήσεως έναντι του κομμουνισμού [Komünizme karşı hükümetin tavrı]. (1928, Temmuz 23). *Μακεδονία*, Αριθμός: 5773, σ. 1.
- Ιωαννίδου, Ι. (1917). Ευθύνεται το σχολείον δια τον παρόντα πόλεμον; Πώς ειργάσθη και πώς πρέπει να εργασθή δια την πραγματικήν ειρήνην; [Günümüz savaşılarından okullar mı sorumlu?]. *Νέος Αιών*, τεύχος 1, Αθήναι, σ. 335-338.
- Καλημέρη, Χ. (25-26.09.2004). Ιδεολογικές παρεμβάσεις στα νέα σχολικά βιβλία [Yeni okul kitaplarında ideolojik müdahaleler]. *Ημερήσια*, Έτος 57, Αριθμός: 17062, σ. 26.
- Καλοκαιρινός, Κ. (1976). *Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή 146 πΧ-1453 [Roma ve Bizans Tarihi. MÖ 146-1453]*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Καλοκαιρινός, Κ. (1965). *Ιστορία Ρωμαϊκή και Μεσαιωνική. Από το 146 πΧ ως το 1453 μΧ, Β Γυμνασίου [Ortaokul 2, Roma ve Akdeniz Tarihi. MÖ 146'dan 1453'e kadar]*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Καραβίτη, Φ. (22-23.09.2007). Μαριέττα Γιαννάκου: Ένα θύμα της ιστορίας [Marietta Giannakou: Tarih'in bir kurbanı]. *Ημερήσια*, Έτος 606, Αριθμός: 17945, σ. 24.
- Καραμανωλάκης, Δ. Β. (2006). *Η Συγκρότηση της ιστορικής επιστήμης και η διδασκαλία της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1837-1932) [Tarih biliminin kurulması ve Atina Üniversitesinde Tarih öğretimi (1837-1932)]*. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών ΕΙΕ.
- Κατσάνος, Κ. (2013). *Το ανύπαρκτο ζήτημα: οι ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις και το Μακεδονικό 1950-1967 [Var olmayan bir mesele: Yunanistan-Yugoslavya ilişkileri ve 1950-1967 yılları arası Makedonya konusu]*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Κουλούρη, Χ. (1988). *Ιστορία και Γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία (1834-1914) [Yunan okullarında Tarih ve Coğrafya dersleri]*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Κουλούρη, Χ. (1992). Εθνικά στερεότυπα και ελληνική εθνική ταυτότητα στο σχολείο του 19^{ου} αιώνα [19. yüzyılda ulus stereotipleri ve Yunan milli kimliği]. *Αφιέρωμα στον Πανεπιστημιακό δάσκαλο Βασ. Βλ. Σφυρόερα από τους μαθητές του [Öğrencilerinden üniversite öğretmenleri Vas. Vl. Sfiroera'ya armağan kitabı]*, (σ. 323-342). Αθήνα: Εκδόσεις Λύχνος.
- Κούμας, Κ. Μ. (1839). *Γεωγραφία. Εκτεθείσα μεν Γαλλιστί υπό Αδριανού Βάλβι [Coğrafya]*. τόμος 3, εν Βιέννη: Αντ. Μπένκυ.
- Κουμπουρλής, Γ. (1998). Εννοιολογικές πολυσημίες και πολιτικό πρόταγμα: Ένα παράδειγμα από τον Κ. Παπαρρηγόπολο [Çok anlamlılık ve siyasi öncelik: K. Paparrigopoulos örneği]. *Τα ιστορικά*, τόμος 15, τεύχος 28-29, σ. 31-58.

Κουμπουρλής, Γ. (2004). Όταν οι ιστορικοί μιλούν για τον εαυτό τους. Ο ρόλος του εθνικού ιστορικού στους πρωτοπόρους της ελληνικής εθνικής σχολής [Tarihçiler kendileri hakkında konuştuklarında. Yunan milli okulunun öncülüğünde ulusal tarihinin rolü]. Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης ve Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης (επίμ), *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002 [Yunanistan'da modern tarihyazımı, 1833-2002]*, Τόμος Α, (s. 81-101). Αθήνα: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών/Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών.

Κυβέρνησις Γεωργίου Παπανδρέου από 19.2.1964 έως 15.7.1965. Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης [Hükümet Genel Sekreterliği]. 15.07.2018 tarihinde <http://www.ggk.gov.gr/?p=1239> adresinden alınmıştır.

Κωνσταντόπουλος, Σ. (9.10.1965). Καταγγέλωμεν ότι παραποιείται η ελληνική ιστορία εις τα Γυμνάσια. Αι Ευθύνοι του υπουργού της Παιδείας και της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου [Ortaokullarda okutulan Yunan tarihinin tahrif edildiğine dair suç duyurusunda bulunuyoruz. Eğitim Bakanı ve Edebiyat Fakültesinin sorumlulukları]. *Απογευματινή*, Έτος 23, Αριθμός 3955.

Λιάκος, Α. (12. 05. 2002). Γιατί πρέπει να φενακίζουμε τα παιδιά; [Neden çocukları aldatmak zorundayız?]. *Το Βήμα (Νέες Εποχές)*, Έτος 81, Αριθμός 13558.

Λιάκος, Α. ve Γαζή, Ε. (2011). *Το 1922 και οι πρόσφυγες: μία νέα ματιά [1922 ve göçmenler: yeni bir bakış]*. Αθήνα: Νεφέλη.

Λιάκος, Α. (2004). Το Ζήτημα της συνέχειας στην νεοελληνική ιστοριογραφία [Modern Yunan tarih yazımında secerencilik meselesi], Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης ve Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002 [Yunanistan'da modern tarihyazımı, 1833-2002]*. Πρακτικά, Τόμος Α, (s. 53-65). Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών.

Μαυροκορδάτος, Γ. Θ. (2015). *1915. Ο Εθνικός Διχασμός [1915. Ulusal Bölünme]*. Αθήνα: Πατάκη.

Μαυροκορδάτος, Γ. Θ. (2018). *Μετά το 1922. Η παράταση του Διχασμού [1922'den sonra. Ulusal Bölünmenin devam ettiği yıllar]*. Αθήνα: Πατάκη.

Μη κρυπτόμεθα όπισθεν των δακτύλων μας [Gerçeği gizlemeyelim]. (1919, Haziran 11). *Νέα Ελλάς*, Έτος ΣΤ, Αριθμός 1851, s. 1.

Μητσόπουλος, Κ. Μ. (1900). *Γεωγραφία Φυσική και Πολιτική [Fiziki ve Siyasi Coğrafya]*. Εν Αθήναις: παρά τω Εκδότη Σ. Κ. Βλαστώ.

Μπουζάκης, Σ. (2007). Η Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929: Νέα παράσταση της παλιάς κωμωδίας ή προσπάθεια των κομμουνιστών όπως υπονομευθώσι τα θεμέλια του αστικού κράτους; Μία ακόμη προσπάθεια ερμηνείας [1929 Eğitim reformu: Eski bir

- komedinin yeni temsili ya da burjuva devletin temellerini komünistlerin yıkma çabası]. *Η Εκπαιδευτική πολιτική στα χρόνια του Ελευθερίου Βενιζέλου [Eleftherios Venizelos döneminde eğitim politikası]. Πρακτικά Συνεδρίου 22-24 Ιανουαρίου 2004*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, s. 143-160.
- Μπουρνάζος, Σ. Χ. (2007). Η αντίδραση και οι αντιδράσεις στις μεταρρυθμίσεις [Reformlara tepkiler], *Η Εκπαιδευτική πολιτική στα χρόνια του Ελευθερίου Βενιζέλου [Eleftherios Venizelos döneminde eğitim politikası]. Πρακτικά Συνεδρίου 22-24 Ιανουαρίου 2004*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, s. 161-174.
- Να καούν τα μαλλιαρά Βιβλία [Ayaktakiminin kitapları yakılsın]. (1921, Ocak 15). *Εμπρός*, Έτος 25, Αριθμός 8712, s. 2.
- Παπαντωνίου, Ζ. Λ. (1918). *Τα Ψηλά Βουνά*, αναγνωστικό Γ. Δημοτικού Εκδ. 1 [İlkokul 3. sınıf Yüksek Dağlar okuma kitabı]. Αθήνα: Εθνικόν Τυπογραφείον.
- Παπαντωνίου, Ζ. Λ. (1919). *Τα Ψηλά Βουνά*, αναγνωστικό Γ. Δημοτικού, Εκδ. 2 [İlkokul 3. sınıf Yüksek Dağlar okuma kitabı]. Αθήνα.
- Παπαρρηγόπουλος, Κ. (1860). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Από των αρχαιότατων χρόνων μέχρι των νεωτέρων, Χάριν των πολλών εξεργάσθαισα*, τόμος 1 [Yunan Ulus Tarihi. Antik dönemden çağdaş döneme, cilt 1]. Εν Αθήναις: εκ της τυπογραφίας Σ. Παυλίδου.
- Πολίτης, Α. (1984). Η διαφοροποίηση της ελληνικής στάσης απέναντι στους Βούλγαρους στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Προβλήματα εθνικισμών [19. Yüzyıl ortalarında Bulgarlara karşı Yunanların tutum değişikliği]. *Η Αριστερά Σήμερα 8*, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος, s. 58-62.
- Πολιτικές κόντρες μετά την απόσυρση του... συνωστισμού [“İtişip kakışmak” kitabının toplatılmasından sonra yaşanan siyasi tartışmalar]. (2007, Eylül 26). *Ελεύθερος Τύπος*, Αριθμός: 107, s. 2-4.
- Ρεπούση, Μ., Ανδρεάδου, Χ., Πουταχίδης Α. ve Τσίβας, Α. (2006). *Στα Νεότερα και Σύγχρονα Χρόνια*, Ιστορία ΣΤ Δημοτικού [İlkokul 6. sınıf Tarih kitabı, Çağdaş Dönemler]. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Σκοπετέα, Ε. (1988). *Το Πρότυπο Βασίλειο και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880) [Örnek Krallık ve Megali İdea. Yunanistan'daki ulusal sorunun boyutları (1830-1880)]*. Αθήνα: Πολύτυπο.
- Τα βιβλία των νέων Ελλήνων [Yunan gençlerinin kitapları]. (1919, Şubat 4). *Αθήναι*, Έτος 17, Αριθμός (108) – 5867, s. 1.
- Τα Ψηλά Βουνά. Παιδαγωγική επανάσταση [Yüksek Dağlar kitabı pedagojik bir devrimdir]. (1919, Ocak 27). *Ριζοσπάστης*, Έτος Β, Αριθμός: 547, s. 1.

Το Αναγνωστικόν της Γ τάξεως [İlkokul III. sınıf okuma kitabı]. (1919, Ocak 9). *Εμπρός*, Έτος 23, Αριθμός 7989, σ. 1.

Φ.Ε.Κ Α106/1918. Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος [Yunan Krallığı Resmî Gazetesi], Αριθμός: 106, Εν Αθήναις, 15 Μαΐου 1918, Νόμος 1422, Τεύχος 1, Τμήμα ΙΙ.

Φ.Ε.Κ Α147/1921. Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος [Yunan Krallığı Resmî Gazetesi], Αριθμός: 147, Εν Αθήναις, 15 Μαΐου 1918, Νόμος 2678, Τεύχος 1, Άρθρο: 4.

Φ.Ε.Κ Α182/1964. Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος [Yunan Krallığı Resmî Gazetesi], Αριθμός: 182, Εν Αθήναις, 24 Οκτωβρίου 1964, Νόμος 4379, Τεύχος 1, Άρθρο: 5.

Φ.Ε.Κ Α87/1836. Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος [Yunan Krallığı Resmî Gazetesi], Αριθμός: 87, Εν Αθήναις, 31 Δεκεμβρίου 1836, Περί των ελληνικών σχολείων [Okul kitapları hakkında], Τμήμα ΙΙ, σ. 458-473.

Φραγκουδάκη, Ά. (2007). Η Καθαρεύουσα στο Σύνταγμα του 1911: όταν η πατρίδα υπερισχύει πολιτικά της κοινωνίας [1911 Anayasasında Katharevusa: vatan toplum karşısında politik olarak güçlendiğinde]. *Η Εκπαιδευτική πολιτική στα χρόνια του Ελευθερίου Βενιζέλου [Eleftherios Venizelos döneminde eğitim politikası]. Πρακτικά Συνεδρίου 22-24 Ιανουαρίου 2004*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 55-61.

Φραγκουδάκη, Α. (1997). Απόγονοι Ελλήνων από τη μυκηναϊκή εποχή: η ανάλυση των εγχειριδίων ιστορίας. Άννα Φραγκουδάκη, νε Θάλεια Δραγώνα, *Τι είναι η πατρίδα μας; Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση [Vatanımız ne anlama gelir? Eğitimde ulus merkezilik]*, (σ. 344-400). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.